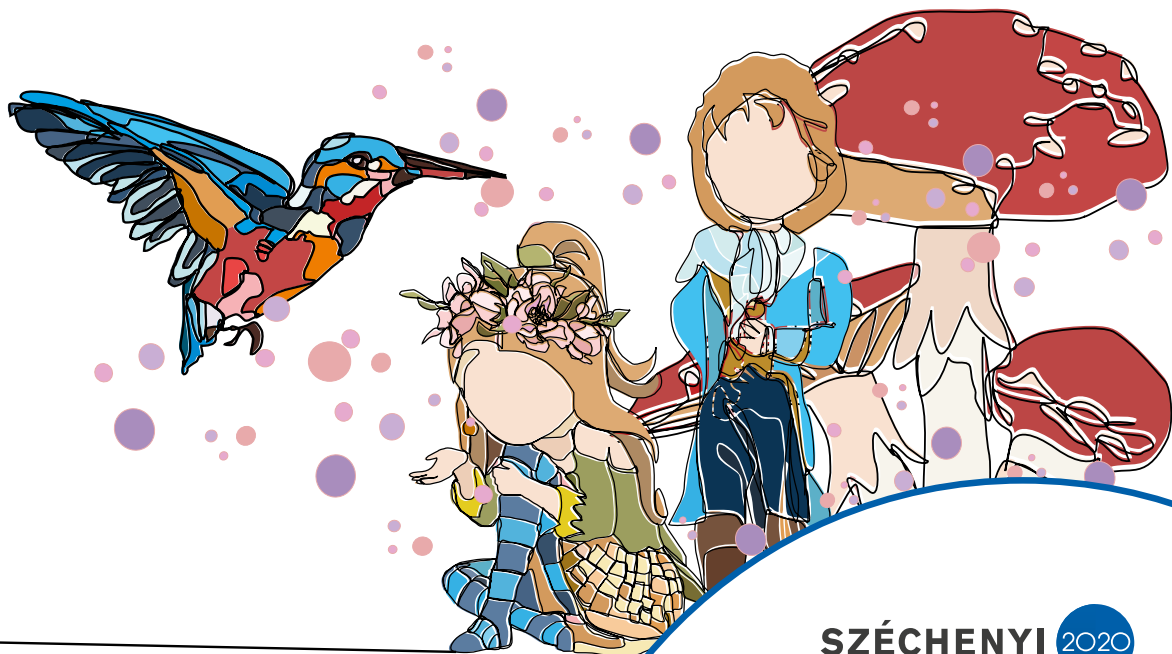

**Dr. Kovácsné Okler Edit, Dévényi Ildikó,
Hajnal Ferenc, Álmos Veronika, Bóka Barbara,
Miklós Zoltánné, Novák Noémi**

SNOEZELEN

**A MULTISZENZOROS KÖRNYEZET FELHASZNÁLÁSI LEHETŐSÉGEI
A GYÓGYPEDAGÓGIAI TEVÉKENYSÉGBEN**

SZÉCHENYI 2020

EFOP-3.1.6-16-2017-00026

„HINNED KELL, HOGY A VILÁG TEVELED IS ÉKES”
A KIEMELT FIGYELMET IGÉNYLŐ GYERMEKEK
ÉS TANULÓK MINŐSÉGI ELLÁTÁSA
A SZOLNOKI TANKERÜLETI KÖZPONTBAN

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Készült az
EFOP-3.1.6-16-2017-00026 „Hinned kell, hogy a világ Teveled is ékes”
kiemelt figyelmet igénylő gyermekek és tanulók minőségi ellátása
a Szolnoki Tankerületi Központban
projekt keretében.

Projektvezető:
dr. Torda Ágnes

Szakmai vezető:
Szabó Győzőné

Szerzők:
Dr. Kovácsné Okler Edit
gyógypedagógus, oligofrénpedagógia-szurdopedagógia szakos tanár

Dévényi Ildikó
szakvizsgázott gyógypedagógus,
oligofrénpedagógia-szurdopedagógia szakos tanár

Hajnal Ferenc
gyógypedagógus, oligofrénpedagógia-pszichopedagógia szakos tanár

Álmos Veronika
gyógypedagógus, logopédia-, értelmileg akadályozottak-,
tanulásban akadályozottak pedagógiája szakos tanár

Bóka Barbara
gyógypedagógus, oligofrénpedagógia-pszichopedagógia szakos tanár,
autizmus spektrum zavarok pedagógiája szakirány

Miklós Zoltánné
szociálpedagógus

Novák Noémi
gyógypedagógus, értelmileg akadályozottak pedagógiája- logopédia szakos tanár

Lektor:
Dr. Márkus Eszter PhD
gyógypedagógus

A kiadvány ingyenes, kereskedelmi forgalomba nem hozható. A felhasználás a
jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját nem szolgálhatja.

ISBN: 978-615-81407-1-3

Kiadó: Szolnoki Tankerületi Központ
Felelős kiadó: Szutorisz-Szügyi Csongor tankerületi igazgató

Nyomdai előkészítés: Flaccus Kiadó Kft.
Nyomdai és kötetészeti munkálatok: Fotogruppe Kiadó Kft., Szolnok, 2020
Felelős vezető: Kardos Tamás, ügyvezető

Tartalom

Előszó	5
Bevezetés (Dévényi Ildikó)	6
A Snoezelen terápia bevezetésének előzményei a Liget Úti EGYMI-ben (Kovácsné Okler Edit)	8
1 A Snoezelen terápiáról (Novák Noémi)	9
1.1 Lehetséges fejlesztési területek	9
2 Nemzetközi szakirodalmi áttekintés (Dévényi Ildikó)	11
2.1 Az eredeti Snoezelen koncepció	11
2.1.1 A szakképzett terápiás segítő/terápiás kísérő	13
2.2 A Snoezelen multiszenzoros környezet lehetséges hatásai a folyamatban részt vevő személyekre	13
2.2.1 A multiszenzoros környezet használatának kétféle szempontú megközelítése	15
2.2.2 Kutatások a multiszenzoros környezet hatásairól	17
2.2.3 A multiszenzoros környezetben folyó terápiás eljárásokra és a szoba berendezésére vonatkozó ajánlások és irányelvek a nemzetközi szakirodalom alapján	24
2.3 Hazai tapasztalatok	28
3 Az innováció megvalósulásának helyszíne (Liget Úti EGYMI) (Kovácsné Okler Edit)	29
4 A Snoezelen-multiszenzoros környezetben végzett terápiás foglalkozások tervezése és a sajátos nevelési igényű gyermekek és tanulók oktatásának irányelvei (Bóka Barbara, Dévényi Ildikó)	34
4.1 A terápiás foglalkozás tervezésének szempontjai	34
4.2 A Snoezelen szoba berendezése, eszközei a hazai gyakorlatban	37
4.2.1 Vizuális eszközök	37
4.2.2 Akusztikus eszközök	38
4.2.3 Taktilis és/vagy kinesztetikus ingert biztosító eszközök	38
4.2.4 Szagingert biztosító eszközök:	38
4.3 A Snoezelen-terápia megismertetése, tervezése, alkalmazási lehetősége	38
5 A Snoezelen terápia néhány egyszerű gyakorlati alkalmazása és várható hatása a különböző fogyatékosági típusok tekintetében (Novák Noémi)	40
5.1 Súlyosan, halmozottan fogyatékos személyek	40
5.1.1 Csoportos alkalmazás	40
5.1.2 Egyéni és kiscsoportos alkalmazás	42
5.1.3 Érzékelés-észlelés általános fejlesztése egyéni formában	44
5.2 Hallássérült személyek	47
5.3 Látássérült személyek	49
5.4 Értelmileg akadályozott személyek	52
5.5 Az autizmussal élő személyek	54
5.6 Viselkedési zavarokkal, pszichés problémákkal, betegségekkel élő személyek ..	57

6 Saját tapasztalatok a Snoezelen szoba használatában	59
6.1 Fejlesztési lehetőségek a Liget Úti EGYMI Snoezelen termében 2014 és 2016 között, súlyos, halmozottan fogyatékos diákjaink esetében (Álmos Veronika)	59
6.2 Tapasztalataim a Snoezelen terápiairól (Miklós Zoltánné)	63
7 A Snoezelen-szobák helyes használatára, üzemben tartására vonatkozó tanácsok, szabályok (Novák Noémi)	68
7.1 Az eszközök szabályos használata	68
7.2 Egészségügyi tudnivalók	69
7.3 Terembeosztás	69
7.4 Felelősök kijelölése	69
8 Melléklet	70
8.1 Felhasznált irodalom (hivatkozások)	70
8.2 Eszközlista	72
8.2.1 Vízágyak	72
8.2.2 Masszázsfootelek	72
8.2.3 Masszázsmatracok, -ágyak	72
8.2.4 Függőágyak	73
8.2.5 Függőszékek, -footelek	73
8.2.6 Babzsákfootelek, töltőanyag	73
8.2.7 Beltéri fészekhinták	74
8.2.8 Világító bútorok	74
8.2.9 Matracok, szivacsbútorok, padlópárnák	74
8.2.10 Buborékeszközök	75
8.2.11 Nagyméretű szenzoros berendezések (buborékfal, fényakvárium, interaktív padlócsempe, stb.)	75
8.2.12 Kisméretű szenzoros kiegészítők	75
8.2.13 Szenzoros manipulációs kiegészítők	75
8.2.14 Diszkógömbök, led-szalagok, uv-eszközök, optikai szálas lámpák, plazmagömbök	75
8.2.15 Dekorlámpák (láva-, só-, led-, és egyéb különleges lámpatestek, csillagvetítők)	76
8.2.16 Projektorok és kiegészítőik	76
8.2.17 Szenzoros domború tükrök	77
8.2.18 Tapintófalak	77
8.2.19 Hangtechnikai eszközök (cd-deck, hangfal, erősítő, fejhallgató) ...	77
8.2.20 Aromalámpák, diffúzorok	77
8.2.21 Mobil szenzoros szoba	78
8.2.22 Percussion eszközök, hangszerek	78
8.3 Mintaszobák	78
8.3.1 Kisebb méretű helyiségek	78
8.3.2 Nagyobb méretű helyiségek	79
8.4 Képek	79
8.4.1 A „terápiás leírás és gyakorlatok” részhez szemléltető képek ..	79
8.4.2 Az „Eszközök” részhez szemléltető képek	80

Előszó

Kedves Olvasó!

Szeretném figyelmébe ajánlani ezt a kiadványt, amely azzal a céllal készült, hogy megismertessük Önt az intézményünkben megvalósított legújabb innovációkkal, változásokkal.

Mindennapi munkánk során igyekszünk lépést tartani az újabb és újabb kihívásokkal, törekszünk a megújulásra, a folyamatos fejlődésre, fejlesztésre. Ennek érdekében az évek során maximálisan kihasználtuk a pályázati lehetőségeket, melynek egyik nyertes pályázata az **EFOP-3.1.6-16-2017-00026**-es számú „A köznevelés esélyteremtő szerepének erősítése” című pályázat. Ezt a pályázatot a Szolnoki Tankerületi Központ nyújtotta be »Hinned kell, hogy a világ Teveled is ékes!« A kiemelt figyelmet igénylő gyermekek és tanulók minőségi ellátása a Szolnoki Tankerületi Központban” címmel.

A pályázat keretében készítettük el ezt a kiadványt, amellyel szeretnénk segíteni a Snoezelen-szoba kialakításának és az alkalmazás kezdeti lépéseinek elindítását szakirodalmi kitekintéssel és intézményi tapasztalatok megosztásával.

Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményként, mentoráló iskolaként továbbra is törekszünk arra, hogy a következő években is magas színvonalú szolgáltatást, támogatást biztosítsunk a sajátos nevelési igényű tanulók számára. Ennek érdekében folyamatosan bővítjük szakmai ismereteinket, új terápiákat vezetünk be, biztosítjuk a belső és külső tudásmegosztást.

Bevezetés

(Dévényi Ildikó)

„A tanulást körülvevő világ jelentős változásai nemcsak kihívást jelentenek az iskolák, pedagógusok számára, hanem úgy is fogalmazhatunk, hogy egy új, más tanulási sajátosságokkal rendelkező és új, más tanulási forrásokat használó igényei, elvárásai jelennek meg az iskolában. Ezek az igények ráadásul a közös tendenciák mellett sok egyediséget tartalmaznak, amelyekre a pedagógusoknak egyedi válaszokat kell keresniük. A pedagógiai innováció olyan válaszkérés, amely a változó környezet kihívásaira adott folyamatos kísérletezés, megújulás, végső soron a folyamatos szakmai fejlődés egyik záloga.” (Szivák, 2014)

A sajátos nevelési igény, a gyermekek között fennálló különbségek olyan formája, mely a többségi pedagógiában szokásos tartalmi és módszertani differenciálástól eltérő, nagyobb mértékű differenciálást, a szokásostól eltérő eljárások alkalmazását és kiegészítő pedagógiai szolgáltatások igénybevételét teszi szükségessé. A nagyfokú egyéni különbségek miatt a tanulócsoportok összetétele rendkívül heterogén lehet. Általános tapasztalat, hogy az elmúlt harminc évben megváltozott a gyógypedagógiai intézményekbe járó gyermekek és fiatalok fogyatékoságtípus szerinti összetétele.

A változás okai

Ez a tendencia több okra vezethető vissza. A folyamatban a demográfiai változások mellett megfigyelhetők a betegségek hatékony megelőzésében és a technika fejlődésében elért eredmények, valamint az az egyre nagyobb társadalmi igény, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek nagy része lehetőség szerint köznevelési integrációban, együttnevelés keretében teljesítse tankötelezettségét. Így a gyógypedagógiai intézmények egy része, különnevelés keretében, a súlyosabb állapotú, halmozottan fogyatékos tanulókat veszi fel. A különnevelésben részt vevő tanulók fogyatékoságainak változása, a súlyosabb, összetettebb tünetegyüttesek megjelenése, valamint a terápiás repertoár bővülése indokolták, hogy

a gyógypedagógiai intézmények óvodáiban és általános iskoláiban egyre több terápiás eljárás került bevezetésre.

A napirendbe, órarendbe illesztett, ingyenes, rendszeres és képzett szakemberek vezetésével folyó terápiás foglalkozásokra nagy a szülői igény is. A tanulócsoporthoz heterogenitása, a terápiás repertoár bővítése és a még eredményesebb fejlesztő munka érdekében folyamatosan keressük azokat a fejlesztő módszereket, terápiás eljárásokat, melyek hatékonyan segítik elő az intézményünkbe járó sajátos nevelési igényű gyermekek fejlődését, a fogyatékosságból eredő hátrányok kompenzálását, csökkentését.

A Snozelen terápia bevezetésének előzményei a Liget Úti EGYMI-ben

(Kovácsné Okler Edit)

A Snoezelen terápiás szobát a 2014/2015-ös tanévben alakítottuk ki a TÁMOP-3.1.6-11. számú „Az egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények által nyújtott szolgáltatások fejlesztése és a szolgáltatást támogató eszközök beszerzése a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók együttnevelésének támogatása érdekében” című projekt keretében

Célunk az volt, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekeink, tanulóink számára szélesítsük az intézményben használt terápiák körét.

A pályázat megírása előtt, illetve a megvalósítása során a Snoezelen szoba berendezéséről, a terápiáról az erre a feladatra kijelölt pedagógusok gyűjtöttek szakmai ismereteket, amelyeket megosztottak a kollégáikkal is. Általában elmondható, hogy a gyerekek örömmel tartózkodnak ebben a helyiségben, élvezik a változatos vizuális eszköztárat, a relaxációs zenét, a taktilis ingereket.

Az **autista tanulóknál** egyénileg változó, hogyan és mennyire fogadják el a helyzetet: többségüket megnyugtatja, örömmel és érdeklődéssel tölti el az itt tapasztalt élmények sokasága.

A **súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek** csoportosan, ill. bontott csoportban látogatják a szobát. Számukra óriási élményt jelent az izgalmas, érdekes eszközök sokasága. Mozgásuk, figyelmük, spontán hangadásaik aktivizálódnak, izomzatuk ellazul; nagyon jól érvényesül a Snoezelen-terápia kettős hatása: ellazítás + figyelem aktivizálása.

A **középsúlyos értelmi fogyatékos** gyermekek esetében elsősorban az egyéni fejlesztés keretein belül használják a Snoezelen szobát például az általános beszédfejlesztés részeként. Figyelmesebbek, aktívabbak lettek ebben a környezetben, a nem beszélő gyermekek spontán hangadása, kommunikációs késztetése is fokozódott. Metakommunikációjuk is élénkebbé vált.

A Snoezelen terápiás szobát, és a terápiát is a bevezetés után bemutattuk a szülőknek, az érdeklődő pedagógusoknak. Terveink között szerepel az eszközök bővítése, tapasztalataink további megosztása, ismereteink folyamatos bővítése.

1 A Snoezelen terápia

(Novák Noémi)

A **Snoezelen** vagy multiszenzoros **környezet** (multi-sensory environment, azaz **MSE**) **terápia** 1970 és 1975 között, Jan Hulsegge és Ad Verhul által, a hollandiai Hortenberg Intézetben, eredetileg értelmileg akadályozott személyek számára kifejlesztett, de ma már szélesebb körben (súlyosan halmozottan fogyatékos, autista, hallássérült, látássérült, valamint viselkedési és/vagy pszichés zavarokkal küzdő személyek terápiájában, fejlesztésében) alkalmazható terápiás és relaxációs eljárás.

A „snoezelen” szó a holland „snuffelen” (felkutat, feltár) és a „doezelen” (szendereg) szavakból ered.

A Snoezelen szoba meleg, biztonságos, harmonikus, esztétikus, **nyugalmat árasztó környezet, ahol több érzékszerv egyidejű stimulálása valósulhat meg** a különböző vizuális, akusztikus, taktilis, kinesztetikus ingerek, valamint a szagingerek (illatok) által.

A Snoezelen terápia nagy előnye, hogy pozitív, kellemes élmények átélésével fejleszt, miközben örömet, nyugalmat ad.

Kettős hatás érhető el a szoba használatával: egyidejűleg valósul meg a testi ellazulás, és a figyelem aktivizálása.

A felkínált ingereken keresztül a sérült személy új, pozitív tapasztalatokat gyűjthet, megtanulhatja a kikapcsolódás technikáját, oldhatja feszültségeit. Gyakorolhatja az intenzívebb érzékelést, a kellemes ingerek befogadását, használatát. Mindezek segítik a saját, zárt világukon kívüli környezet felfedezését („kinyílik a világ”) és az egyén fejlődését, **életminőségének** javulását. Az **ingergazdag környezet** élményének felkínálása önmagában is nonverbális kommunikációs bázist nyújt, és számos területen biztosít terápiás lehetőséget.

1.1 Lehetséges fejlesztési területek

- vizuális érzékelés, észlelés
- akusztikus **érzékelés, észlelés**
- taktilis **érzékelés, észlelés, saját test érzékelése**, észlelése
- kinesztetikus észlelések, tapasztalatok

- vesztibuláris ingerlés
- szaglás
- szenzoros integráció
- szem-kéz koordináció
- hiperaktivitás, nyugtalanság csökkentése
- kommunikációfejlesztés, kölcsönös interakciók indítása
- lazítás, relaxáció, regeneráció – mentális egészség megőrzése
- aktív pihenés gyakorlása

2 Nemzetközi szakirodalmi áttekintés

(Dévényi Ildikó)

2.1 Az eredeti Snoezelen koncepció

Érzékszervek, információszerzés, fejlődés

Valamennyien érzékszerveinken keresztül szerzünk tapasztalatokat a minket körülvevő világról. Mondhatnánk, érzékszerveink agyunk ablakai, melyek a külvilágra nyílnak. Az adatok folyamatos áramlása, melyeket érzékszerveink közvetítenek, segít agyunknak abban, hogy értelmezze a környezetünket, ezzel biztosítva életben maradásunkat. Ha egy személy kevés információhoz jut érzékszervein keresztül, akkor fejlődésében elakadás következik be, életminősége romlik. (Lothan és Saphiro; 2005.)

A mozgáskorlátozott, a látás-, hallássérült, értelmi fogyatékos emberek, vagy azok, akiknek magatartási vagy beszédértési nehézségeik vannak, esetleg tartós testi fájdalmuk akadályozza őket, sokkal kevesebb információhoz jutnak, mint ép társaik. A korlátozott szenzoros élmények nemcsak tanulási problémákat okozhatnak, de jelentősen ronthatják egy ember életminőségét is. (Hogg, Cavet, Lambe, 2001; Stephenson, 2002.)

A szenzoros tanulás nem újkeletű dolog. Arisztotelész úgy gondolta, hogy minden tudás alapja az, hogy a környezetünkről érzékszerveinket keresztül szerzünk információkat. tapasztalatokat.

Az eredeti Snoezelen terápiás koncepció

A Snoezelen-terápiás koncepció az 1980-as évek végén, Hollandiából indult, Jan Hulsegge és Ad Verheul nevéhez fűződik. A két holland pszichológus szándéka az volt, hogy olyan súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekeknek és felnőtteknek teremtsenek relaxációs, rekreációs lehetőséget, akiknek a szenzoros élmények több információt hordoznak, mint az intellektuális tevékenységeken alapuló. A két szakember a fogyatékos társadalmi modelljét vette alapul terápiás filozófiájának kialakításához.

A terápia alapelvei

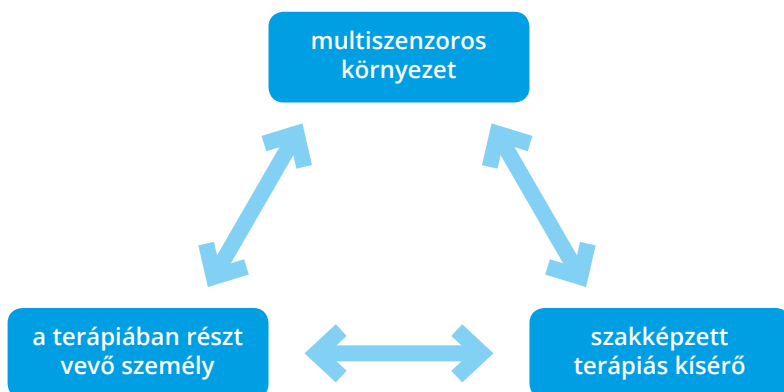
A terápia alapelvei az empátia, az egyenlőség, az emberi méltóság tiszteletben tartása és azon fogyatékos emberek tisztelete volt, akiket a terápia szolgált. Az eredeti Snoezelen-koncepció szerint a terápiás szobában minden a használó, a kliens akarata szerint történik, a jelenlévő terápiás segítő facilitátorként vesz részt a folyamatban. (Hulsegge&Verheul, 1986.)

Ez a terápiás megközelítés még napjainkban is elterjedt, főleg idős, demens betegeket vagy súlyosan és halmozottan fogyatékos felnőtteket ápoló otthonokban, ahol olyan multiszenzoros szobákat alakítottak ki, melyek ezeknek a célcsoportoknak nyújtanak passzív rekreációs lehetőséget nyugodt, stresszmentes környezetben.

A terápiás környezet berendezési tárgyai, eszközei valamennyi érzékelési területre hatnak. A terápiában résztvevő kliensek látás, hallás, mozgás, szaglás, tapintás és ízlelés útján szereznek információkat az őket körülvevő biztonságos környezetről.

A Snoezelen terápiás szemléletmód 3 tényezője

A Snoezelen vagy multiszenzoros terápiás szemléletmódnak három, egymással interakcióban lévő tényezője van: a multiszenzoros környezet (Snoezelen-szoba), a terápiában részt vevő személy és a szakképzett terápiás kísérő, aki a terápiás szobában passzív vagy aktív módon végig jelen van a foglalkozás alatt. A multiszenzoros környezet, a helyiséget terápiás céllal igénybe vevő személy és a szakképzett terápiás kísérő között három irányú kommunikáció jön létre.

1. ábra A Snoezelen terápiában részt vevők interakciója
(Eijgendaal, M.; Eijgendaal, A.; Fornes; Hulsegge; Mertens; Pagliano; Rowe;
Verheul és Vogtle közös ajánlása alapján (2010).)

2.1.1 A szakképzett terápiás segítő/terápiás kísérő

A szakképzett terápiás segítő/ terápiás kísérő

A szakképzett kísérő személye kulcsfontosságú abban, hogy milyen hatékony a Snoezelen-szobában töltött terápiás idő. A szakképzett kísérő ösztönzőleg hat és nagy empátiával kíséri végig a terápiában részt vevő személyt a multiszenzoros környezetben töltött foglalkozáson (Haggard és Hutchinson, 1991; Henning, 1994; Hulsegge és Verheul, 1987). A szakképzett segítő lehet szülő, testvér, a terápiában részt vevő személy gondozója vagy személyes segítője, gyógypedagógus vagy terapeuta. (Andersson és Johansson, 2006.)

A terápiás kísérő/szakképzett segítő attitűdje

Andersson és Johansson (2006) megfogalmazta a szakképzett segítő attitűdjére vonatkozó elvárásokat is. A szakképzett terápiás segítő olyan ember, aki empatikus és gondoskodó, megérti a terápiában részt vevő személy szenzoros igényeit, és képes olyan szenzoros feladatokat adni a terápiában részt vevő személynek, melyek hozzájárulnak a fejlődéséhez, örömet okoznak neki, valamint motiválttá teszik őt a feladatvégzésre és a tanulásra. A szakképzett segítő jelenléte elengedhetetlen, ő is része a környezetnek és egyben befolyásolni is tudja azt.

A kezdeti kutatások hiánya

Egy ideig kutatásokat sem végeztek a Snoezelen-terápia eredményességének vizsgálatára, mert úgy gondolták, hogy a Snoezelen-szoba egy kellemes hely, az ott tartózkodás célja a szabadidő eltöltése, a feltöltődés, kikapcsolódás.

2.2 A Snoezelen multiszenzoros környezet lehetséges hatásai a folyamatban részt vevő személyekre

Mint a szakirodalomból kiderül, a Snoezelen/MSE valószínűleg egy holisztikus természetű terápia, így hatása több területen is megmutatkozhat. Az alábbi táblázatban az egyes területekhez köthető lehetséges hatásokat foglaltuk össze. A terápia hatása a terápiás környezet, a terápiában részt vevő személy és a terápiás segítő közti kapcsolat eredménye, így személyenként változhat.

Az etikus alapelvek mentén vezetett Snoezelen-terápia legfőbb érdeme, hogy javítja az életminőséget és támogatja a terápiában részt vevőket abban, hogy lehetőségeikhez mértén jól érezzék magukat környezetükben.

Összességében: **a Snoezelen multiszenzoros** környezetben végzett terápia **támogatja az esélyegyenlőséget, a függetlenséget, a szabad választás lehetőségét és az inklúziót.**

Élettani hatás	Szenzomotoros terület	Szociális / Érzelmi terület	Kognitív képességek
Csökkentheti a szükséges gyógyszeremnyiséget.	Energetizáló hatás	Fokozza a környezet és a társak / más személyek iránti nyitottságot	Jobban tud koncentrálni a feladatra (fejlesztheti a feladattudatot és a feladattartást)
Csökkentheti a fájdalmat.	Nyugtató / relaxációs hatás	Elégedettség és jó érzés/életöröm	Segíthet abban, hogy a szak-képzett segítő jobban megértse a résztvevők nonverbális kommunikációját, testbeszédét.
Csökkentheti a félelmet és a nyugtalanságot, szorongást.	Javítja a motoros képességeket.	Koncentrálttság, tudatosság	A rendszerezetten és irányítottan kapott ingerek erősítik a környezet tudatos észlelését, a környezetre való tudatos odafigyelést.
Serkenti az ébrenléti állapotot, a figyelmet.	Felerősíti az érzékeket.	Javítja az emberi kapcsolatokat..	Javítja / fejleszti az emlékezetet
	Javítja a feladattudatot.	Növeli a kommunikációt	Javítja az érzékelést.

Élettani hatás	Szenzomotoros terület	Szociális / Érzelmi terület	Kognitív képességek
	Erősíti a koncentrációt / a figyelmet.	Bizalmi légkört alakít ki	Fejleszti a tanulási képességeket.
		Motivál.	Segít az ok-okozati összefüggések felismerésében.
		Kiegyensúlyozottá tesz.	
		Támogatja az emberi kapcsolatokat.	
		Csökkenti a félelmet és a feszültséget.	
		Növeli az éntudatot, fejleszti a testtudatosságot.	

2.1. táblázat A Snoezelen multiszenzoros környezet lehetséges hatásai a folyamatban részt vevő személyekre (Eijgendaal, M.; Eijgendaal, A.; Fornes; Hulsegge; Mertens; Pagliano; Rowe; Verheul és Vogtle közös ajánlása alapján, 2010.)

2.2.1 A multiszenzoros környezet használatának kétféle szempontú megközelítése

Két különböző szemlélet, kétféle megközelítés

A terápiás szobák elterjedésével két különböző szemlélet alakult ki, mivel alapvetően két nagy csoport, a terapeuták és a tanárok, gyógypedagógusok kezdték használni a multiszenzoros szobákat klienseikkel, illetve tanítványaikkal. A két különböző felhasználói kör különböző célokra használta a multiszenzoros környezetet, szakmájukból adódóan más megközelítést, szempontrendszert használtak a terápiás munka során, így két különböző terápiás megközelítés jött létre.

A kórházakban, egészségügyi intézményekben dolgozó, az agysérült illetve baleseti sérült személyek rehabilitációjában részt vevő gyógytornászok, masszőrök és logopédusok elsősorban arra használták a Snoezelen-szobákat, hogy klienseik mozgását, spontán reakcióit, pszichomotoros aktivitását tesztelhessék és megfigyelhessék egy stresszmentes, kötöttségek nélküli kellemes környezetben.

Más szakemberek arra a megállapításra jutottak, hogy csak akkor van terápiás értéke a multiszenzoros környezetben töltött időnek, ha a terápiában részt vevő klienseket tervezett, célzott, egyénre szabott, terápiás célú ingerek érik.

Ahogy Pinkney fogalmaz: *„Semmilyen terápiás eredménye nincs annak, ha valakit beteszünk egy helyiségbe, aztán várjuk, hogy valami történjen. A legjobb eredményre akkor számíthatunk, ha egyénre szabottan, sérülésspecifikusan adjuk az ingereket a terápiában részt vevő személyeknek.”* (Pinkney, 1997. p212.) Pinkney azt is hangsúlyozta, hogy mindenképpen szükséges kutatást végezni a terápia különböző célcsoportokban való használatával kapcsolatban.

Eredeti Snoezelen koncepció vagy a multiszenzoros környezet mint a nevelés-oktatás helyszíne

Mivel sok oktatási intézményben, elsősorban gyógypedagógiai intézményekben is kialakítottak multiszenzoros szobát, az ezeket tanítványaikkal használó tanárok, gyógypedagógusok is különböző állásponton voltak a szoba terápiás célú használatával kapcsolatban. Egy részük, főleg a súlyosan, halmozottan fogyatékosok nevelését-oktatását végző szakemberek úgy gondolták, hogy kis változtatásokkal, de mindenképpen ragaszkodni kell az eredeti Snoezelen-filozófiához, míg más szakemberek szeretnék volna a multiszenzoros környezetet inkább nevelési-oktatási célokra használni, a tanulás színhelyévé tenni azért, hogy tanítványaik a legtöbbet profitálhassanak a terápiás környezetben töltött időből.

Viták, a kétféle szemléletmód szembeállítás

A multiszenzoros környezet használatával kapcsolatos nézetkülönbségek ismételten felvetették a terápiával kapcsolatos kutatás kérdését. Vita alakult ki arról, hogy ha a terápiában részt vevő személyeket egy strukturált, cél-és feladatorientált, tanár/terapeuta által irányított helyzetbe „kényszerítik”, akkor a multiszenzoros környezetben eltöltött idő elveszti-e örömeit, szabadidős, stresszmentes jellegét. A terápiás foglalkozások dokumen-

tálásával, a mérés-értékelés szempontjainak kidolgozásával kapcsolatos kutatásokkal szembeni ellenvetéseiket szintén ezen érvelésükre alapozták.

Abban mindkét oldal egyetértett, hogy az örömteli, saját maga által választott játéktevékenységnek nagy szerepe van egy gyermek fejlődésében, ám arról heves vita alakult ki, hogy mennyire szükséges a gyógypedagógus segítsége a különböző fogyatékos gyermekek játéktevékenységének koordinálásához, egyéni fejlettségi szintjüknek megfelelő, fejlesztő hatású játékok bevezetéséhez, megtanulásához és gyakorlásához. Az ellenzők azzal érveltek, hogy a fejlesztő játékok általában túl cél- és feladatorientáltak, a tanulás áll a középpontban, így a játéktevékenység elveszti spontaneitását, mert a tanár tervezi és vezeti a folyamatot (Glenn, Cunningham, Shorrock; 1996).

Konszenzusos álláspont

A viták arról, hogy mi a Snoezelen-multiszenzoros környezetben töltött terápiás idő valódi természete és célja, a mai napig tartanak. Napjainkban a különböző álláspontok képviselői próbálnak konszenzusra jutni és kombinálni a terápiás célokat, a célcsoport igényeinek maximális figyelembevételével. Vagyis a multiszenzoros környezetben töltött idő szolgálhat rekreációs, relaxációs és/vagy terápiás, oktatási célokat egyaránt.

2.2.2 Kutatások a multiszenzoros környezet hatásairól

2.2.2.1 Bozic kutatása

A terápiás cél meghatározása

Nick Bozic 2 évig tartó, a multiszenzoros környezetet terápiás célokra használó 6 gyógypedagógussal, 2 gyógytornásszal és 2 gyógypedagógust segítő munkatárssal folytatott interjúkon alapuló kutatásának összegzésében rámutatott arra, hogy a terápiás foglalkozás menetét mindig a terápiás célnak kell meghatároznia.

Így lehetséges, hogy ugyanazon gyermek egyszer passzív, a rekreációt, relaxációt célul kitűző terápiás foglalkozáson vegyen részt, amikor a szoba eszközeit, berendezéseit saját akaratának megfelelően (természetesen kontrollált körülmények, határok között) használhatja. Ilyenkor a terápiás kísérő a gyermek képességeit és igényeit figyelembe véve nyújt segítséget a gyermeknek az eszközök használatában, ő maga nem ad célzott feladatokat.

Ha a terápiás cél a fejlesztés, akkor a tevékenységeket a tanár/terapeuta irányítja, de minden esetben figyelembe kell venni azt az alapelvet, hogy a terápiás szobában töltött időnek nyugodtnak, feszültségmentesnek és örömtelinek kell lennie.

Az esetek nagy részében a tanár a két módszert kombinálja. Egy spontán, a gyermek kérésének megfelelő tevékenység kivitelezése után – melyben a tanár terápiás segítőként van jelen, pl. gyermek kívánságának megfelelően mozgatja a vízagyat vagy kapcsolgatja a különböző fénytechnikai elemeket – egy ehhez kapcsolódó, de már a fejlesztést szolgáló feladatra vált.

A feladatot csak addig szabad végezni, amíg az a gyermeknek pozitív élményt ad. Így a terápiás foglalkozáson megvalósítható, hogy a tanulás a gyermek számára örömteli folyamat legyen. A tanár indirektebb módon vezeti a folyamatot, mint osztálytermi körülmények között. (Bozic, 1996)

A kutatás eredményei, következtetések

Bozic kutatása arra is rávilágít, hogy az ingergazdag multiszenzoros környezetben megtartott terápiás foglalkozásokon a gyermekek motiváltabbak voltak, aktívabban dolgoztak és figyelmük is javult.

A tanulmányból kiderül, hogy a multiszenzoros környezetben végzett terápiás foglalkozások nemcsak a gyermekekre, de a terápiát vezető gyógypedagógusokra és a velük teamben dolgozó asszisztensekre is jótékony hatással voltak. A terápiát tartó gyógypedagógusok reflektívebbek lettek saját munkájukkal kapcsolatban, munkájukat tudatosabban, a gyermekek speciális, egyedi igényeinek jobban megfelelően tervezték. Bővítették és fejlesztették módszertani tudásukat, új módszereket és eszközöket vezettek be pedagógiai gyakorlatukba. A team tagjai közötti munkakapcsolat erősödött.

Bozic megállapításai a Snoezelen multiszenzoros környezetben végzett terápiás foglalkozások hatásairól:

- a. Ez egy jó lehetőség arra, hogy a gyermekek relaxáljanak, felszabaduljanak a mindennapi stressz alól.
- b. A szoba motivációs eszköz arra, hogy a gyermekek tanuljanak, például fejlődjenek kognitív képességeik, kommunikációs készségeik, motoros készségeik és szociális készségeik.
- c. A Snoezelen-szobában töltött terápiás foglalkozás hatására csökken a gyermekek nyugtalansága a bennük lévő feszültség. A terápiás foglalkozás után egyes nehezen kezelhető gyermekek magatartása is javulhat.

- d. A tanulóknak javul a figyelve a terápiás szobában töltött foglalkozáson illetve a foglalkozás után.
 - e. A multiszenzoros környezetben töltött idő javítja, elmélyíti a terápián segítőként és vezetőként résztvevő munkatársak kapcsolatát.
 - f. A multiszenzoros környezet új készségek kialakítását, elsajátítását és elmélyítését teszi lehetővé a segítők körében is (például meg kell tanulni az egyes digitális és technikai eszközök biztonságos használatát).
 - g. Nő az egymás iránti bizalom és tisztelet a gyerek-gyerek, felnőtt-gyerek és felnőtt-felnőtt közti munkakapcsolatban is.
 - h. A multiszenzoros környezet alkalmas arra, hogy erősítse a kognitív képességeket.
 - i. A Snoezelen-szobában végzett terápiás foglalkozásokon nő a gyermekek szabálytudata- és tartása.
 - j. A multiszenzoros környezetben végzett feladatok erősítik a foglalkozásokon részt vevő gyermekek feladattudatát- és feladattartását.
 - k. Növeli az éntudatot, fejleszti a testtudatosságot.) Segíthet abban, hogy a terapeuta vezető jobban megértse a résztvevők nonverbális kommunikációját, testbeszédét.
 - l. A terápián részt vevő gyermek jobban tud koncentrálni a feladatra.
- Bozic, N. (2006, pp 64-67)

2.2.2.2 Nyitott, többfunkciós tér- Pagliano meghatározása

Walzer egyfunkciós és többfunkciós térelmélete

Paul Pagliano 1998-ban írt tanulmányában Michel Walzer amerikai politológus terminológiáját használja a Snoezelen-multiszenzoros környezettel kapcsolatban.

Walzer a nagyvárosi környezetet egyfunkciós és többfunkciós (nyitott, széles látókörű – „open-minded space”- az eredeti szövegben) környezetre osztja. Az egyfunkciós koncepció azt jelenti, hogy valami, általában egy helyiség, épület, létesítmény egy bizonyos célra létesül, és csak arra az egy célra használják. A többfunkciós tér azért jön létre, arra tervezik, hogy azt többféle célra lehessen használni. A többfunkciós teret a közösség tagjai valamennyien használhatják.

Pagliano meghatározása

Pagliano a Snoezelen-multiszenzoros szobát ilyen többfunkciós környezetként képzei el. Így fogalmaz: *„A terápiás szoba egy élő környezet, ahol dinamikus egyensúlyban van az állandóság és a változás, ahol a környezetet a használók igényei szerint alakítják, és annak a több különböző szakemberből álló csoportnak az intelligenciája és érzékenysége formálja, akik a szoba terápiás célú használatában, karbantartásában és fejlesztésében valamilyen formában részt vesznek”.* (Paglano; 1998)

2.2.2.3 Stephenson és Carter tanulmánya

Egy 2011-ben megjelent tanulmányban Jennifer Stephenson és Mark Carter, az ausztrál Macquarie Egyetem kutatói, két Sidneyben lévő gyógypedagógiai intézményben készítettek mélyinterjúkat olyan gyógypedagógusokkal, akik súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek nevelése-oktatása során használják a Snoezelen multiszenzoros környezetet.

Ausztráliában, Nagy-Britanniában és az Amerikai Egyesült Államokban a Snoezelen-szobák használata nagyon elterjedt a gyógypedagógiai intézményekben, annak ellenére, hogy nem áll rendelkezésre elegendő meggyőző bizonyíték arra, hogy a multiszenzoros környezetnek milyen pozitív hatásai vannak a gyermekek magatartására és tanulási képességeire.

Stephenson, J és Carter, M (2011)

A gyógypedagógusokkal folytatott interjú

Az interjúkban részt vevő tanároknak 20 kérdésre kellett válaszolniuk. Voltak nyílt végű és eldöntendő kérdések is. Valamennyi kérdés a multiszenzoros környezet használatára vonatkozott, kezdve attól, hogy miért létesítettek az iskolában Snoezelen-szobát, kik, milyen célokra és milyen gyakorisággal használják azt. Milyen előzetes tudásuk volt a pedagógusoknak a terápiáról, kaptak, kapnak-e ezzel kapcsolatos képzést, segítséget, hogyan tervezik meg a terápiás szobában lévő foglalkozásokat és milyen pozitív hatásai vannak a multiszenzoros környezetnek.

A gyógypedagógusokkal folytatott interjú kérdései

1. Hány éve dolgozik gyógypedagógusként?
2. Jelenleg milyen területen dolgozik az intézményben?
3. Kérem, jellemezze röviden a csoportot/gyermekeket/gyermeket, akikkel terápiás foglalkozásokat tart a Snoezelen-szobában!

4. Mióta és milyen gyakran használja terápiás célokra tanítványaival a Snoezelen-multiszenzoros szobát?
5. Készít-e a multiszenzoros környezetben tartott foglalkozásokhoz terápiás tervet?
6. Egyéni, csoportos vagy kiscsoportos (2-3 gyermek) foglalkozásokra használja tanítványaival a szobát?
7. Milyen szempontokat vesz figyelembe a terápiás foglalkozások megtervezésénél?
8. Mondok lehetőségeket! Több lehetőséget is választhat!
9. (a gyermekek létszámát, van-e jelen segítő, a terápiás célt, az aktuális tananyagot, a gyermekek aktuális állapotát, a gyermekek szakvéleményében foglalt fejlesztendő területeket, a csoport összetételét, a szobában található bútorok, eszközök és elektronikus berendezések használatának lehetőségét) Egyéb szempontok.
10. Hogyan építi bele/ Mire használja a Snoezelen-szobában található bútorokat, hangszereket, elektromos és digitális eszközöket a multiszenzoros környezetben megtartott terápiás foglalkozásba/ foglalkozáson?
 - Vízoszlop:
 - Tükörfal:
 - Gong:
 - Szőnyeg:
 - Vízágy:
 - Vízfolyás lámpa:
 - Nagy fényjáték:
 - Csillagos égbolt lámpa:
 - Babzsákfotelek:
 - Száloptikás függöny lámpa:
 - Számítógép:
 - Hangfalak
 - Sólámpa:
11. Milyen terápiás célok elérését segíthetik a szoba eszközei, berendezési tárgyai?
12. Milyen képességek, készségek fejlesztését segíti a terápiás foglalkozásba építetten a Snoezelen-szobában található eszközök használata
13. Van-e olyan eszköz, amit nem használ? Ha van, melyiket és miért nem használja? Használ-e más eszközöket a terápiás foglalkozásokon, amelyek egyébként nem részei a Snoezelen-szobának? Ha igen, mit/miket? Miért?

14. Milyen előzetes tudással rendelkezett a Snoezelen-terápiáról? Honnan szerezte előzetes ismereteit?
 15. Milyen szakmai támogatást kapott/kap a Snoezelen szobában végzett terápiás munkájához?
 16. Részt vett-e szakmai továbbképzésen a multiszenzoros környezet oktatási célokra történő alkalmazásával kapcsolatban? Ha igen, hol és mit tanult? Lenne erre igénye?
 17. Mennyire tartja hasznosnak az innováció bevezetését intézményükben? Miért?
 18. Szívesen vesz részt az innovációban? Miért?
 19. Mennyiben tartja hasznosnak és eredményesnek az innováció bevezetését a saját gyógypedagógiai fejlesztő munkájában? Kérem, indokolja meg a válaszát
 20. Milyen hatással van a multiszenzoros környezet a tanítványaira?
 21. Voltak/ Vannak-e problémái a multiszenzoros környezet terápiás célú használatával kapcsolatban? Ha igen, mi/mik (voltak) ezek?
 22. Mik a további tervei, céljai az innovációval kapcsolatban?
- Stephenson, J és Carter, M (2011)

Az interjúkból kiderült, hogy a megkérdezett gyógypedagógusok/ terapeuták nem rendelkeztek szakirodalmi ismeretekkel, a multiszenzoros környezettel kapcsolatos információik elsősorban az internetről, más iskolák honlapjáról, vagy gyártói, forgalmazói és kivitelezői oldalakról származnak.

Tényként fogadtak el a multiszenzoros környezet pozitív hatásait, és általában úgy fogalmaztak, hogy meggyőződésük, hogy a terápiás szobában töltött idő jótékony hatással van tanítványaik fejlődésére. Mindezt az általuk nevelt-oktatott gyermekcsoport speciális szükségleteivel indokolták. Konkrét példákat, melyek a fejlesztés eredményességét támasztották volna alá csak egy-két esetben hoztak fel.

A terápiás szobában töltött foglalkozásokat általában nem tervezték meg, a gyermekekkel végzett feladatokat csak ritkán dokumentálták. A terápiás foglalkozások tervezésében és megtartásában nem kaptak segítséget, elsősorban youtube videókból szereztek információkat a multiszenzoros környezetben végezhető terápiás gyakorlatokról.

A vizsgálatból kiderült az is, hogy a terápiás szoba használatának eredeti célja, hogy a gyermekek a stresszmentes, pozitív környezetben jól érezzék magukat sem minden esetben valósult meg.

Bár a válaszokból az derült ki, hogy a multiszenzoros környezetben a gyermekek motiváltabbak voltak a tanulásra, szívesen végeztek a szobában feladatokat, magatartásuk a terápiás foglalkozás ideje alatt javult, csak az egyik iskolában gondolták úgy, hogy a szoba eszközeinek használata segíti az ok-okozati viszonyok felismerését, a kauzális gondolkodás fejlődését.

Snoezelen-szobát inkább alkalomszerűen használták. Például ebédszünetben, a maradék időben bementek kicsit a gyerekekkel, ha esett az eső, vagy ha egy gyermek agresszíven viselkedett az órán, akkor egy asszisztens kíséretében leküldték őt oda „megnyugodni”.

Az egyik iskolában csak oktatási célokra használták a szobát, az eszközöket ritkán kapcsolták be, mert azok „elvonják a tanulók figyelmét a tanulásról”.

Volt olyan pedagógus, aki úgy gondolta, hogy az ingergazdag környezet biztosan túlstimulálja tanítványait, így még csak ki sem próbálta a multiszenzoros tér nyújtotta pedagógiai előnyöket.

A rendszeres, tervezett, órarendbe épített terápiás foglalkozások fontossága

Mindkét iskola megkérdezett pedagógusai egyetértettek abban, hogy a terápiás foglalkozásokat az órarendbe építve, rendszeresen kellene tartani ahhoz, hogy azoknak fejlesztő hatásuk legyen. Ehhez szükség van tervezésre, a munka dokumentációjára, tudásmegosztásra saját és más hasonló iskolák pedagógusai között.

Következtetések

Az interjúk alapján a tanulmány készítői arra a következtetésre jutottak, hogy a multiszenzoros környezetet terápiás célokra használó pedagógusoknak mindenképpen szükségük van egységes elveken alapuló szakmai segítségre, így a témával kapcsolatos kutatások folytatása elengedhetetlen. Úgy vélték, az állami oktatási hatóság feladata lenne segítséget nyújtani mind a kutatással mind a tanárok mentorálásával kapcsolatban. (Stephenson, J. – Carter, M. (2011) Use of Multisensory Environments in Schools for Students with Severe Disabilities: Perceptions from Schools)

2.2.3 A multiszenzoros környezetben folyó terápiás eljárásokra és a szoba berendezésére vonatkozó ajánlások és irányelvek a nemzetközi szakirodalom alapján

2.2.3.1 A Snoezelen-terápiás szoba használatának alapelvei

Alapelvek és ajánláslista

2010-ben egy nemzetközi szakemberekből álló csoport összeállított egy 12 pontból álló ajánláslistát. A szakembercsoport tagjainak egy része a multiszenzoros környezetet klienseikkel csak rekreációs, relaxációs célból használó, míg más részük a multiszenzoros környezetet többféle célra (rekreációs, terápiás és oktatási) használó gyógypedagógusokból, terapeutákból és pszichológusokból állt. Ez az ajánláslista az ő konszenzusos álláspontjukat tükrözi. Az alapelvek betartása illetve figyelembevétele azért nagyon fontos a terápiát vezető szakemberek számára, hogy a terápiában részt vevő klienseik a lehető legtöbbet profitáljanak a multiszenzoros környezetben töltött terápiás foglalkozásból.

1.	A Snoezelen-terápiás szobában eltöltött optimális idő minimum 30 perc. A szobában eltöltött idő maximum 60-120 perc lehet. Az időkelet a terápiában részt vevő egyének egyedi szükségleteihez igazodjon.
2.	Optimális esetben a terápiás szobában minden egyes alkalommal ugyanaz a szakképzett kísérő van jelen a klienssel/kliensekkel.
3.	Azért, hogy multiszenzoros környezetben eltöltött idő zavartalanul teljen, érdemes a terápiás foglalkozás megkezdése előtt odafigyelni a részt vevők fizikai szükségleteire (evés, ivás, vécé használata).
4.	Mindig készítsük elő a szobát, mielőtt a kliensekkel együtt bemegyünk oda. (pl. készítsük elő a foglalkozáson használt eszközöket, töltsük le a zenét, filmeket, próbáljuk ki a digitális és audiovizuális eszközöket, ellenőrizzük az internet kapcsolatot, kapcsoljuk be a vízagy fűtését, szellőztessünk ki, rendezzük el a párnákat, babzsákokat a tervezett foglalkozásnak megfelelően).
5.	Mindig vegyük figyelembe a foglalkozáson részt vevők szenzoros igényeit (pl. hangfalak halkra állítása vagy kikapcsolása hangra érzékeny gyermekek esetén)
6.	Ha egy résztvevő megijed a foglalkozás során, és szeretné elhagynia szobát, akkor ezt a kérést mindenképpen teljesíteni kell.

7.	Soha nem maradhat gyermek/ kliens egyedül a szobában! A szakképzett terápiás kísérőnek mindig benn kell lennie a teremben, figyelnie kell a kliens reakcióit, ha szükséges, segítséget vagy útmutatást kell adnia neki.
8.	A szakképzett kísérőnek minden közlésével, cselekedetével támogatnia kell a klienst/klienseket.
9.	A kommunikáció nem csak verbális kommunikációt jelent, lehet érintéssel, gesztusokkal, jelnyelven, képkártyákkal is kommunikálni, igazodva a kliens egyéni szükségleteihez,
10.	A szakképzett kísérő jelenléte lényeges és nagy jelentőségű része a multiszenzoros környezetnek, és hatással van a multiszenzoros környezetre. Mindig szem előtt kell tartani azt a szabályt, hogy a multiszenzoros környezet (MSE) 3 interakcióban lévő aspektusa maga a környezet, a szakképzett kísérő és a kliens.
11.	Azért, hogy a résztvevők jól érezzék magukat a Snoezelen-foglalkozásokon, mindig optimális hőmérsékletet kell biztosítani és gondoskodni kell a helység megfelelő szellőztetéséről.
12.	A szakképzett kísérőnek nyitottnak kell lennie arra, hogy a terápiával kapcsolatos ismereteit bővítse, ha szükséges, együttműködjön másokkal, pl. a témában jártas szakértőkkel, kollégákkal, orvosokkal, terapeutákkal, információt és tanácsot adjon szülőknak,

2.2 táblázat Útmutató a multiszenzoros szobát használó szakemberek számára
Eijgendaal, M.; Eijgendaal, A.; Fornes; Hulsegge; Mertens; Pagliano; Rowe;
Verheul és Vogtle közös ajánlása alapján, 2010.)

2.2.3.2 A Snoezelen-szoba berendezése és a szobában lévő digitális és egyéb technikai eszközök jegyzéke

2010. októberében a Multiszenzoros terápiák 2. éves nemzetközi konferenciáján egy, a témában nemzetközi szaktekintélynek számító szakemberekből álló csapat készített egy eszközjegyzék ajánlást olyan intézmények vagy magánszemélyek számára, akik Snoezelen multiszenzoros szobát szeretnének kialakítani. A részletes lista nemcsak a javasolt berendezési tárgyak, technikai és informatikai eszközök jegyzékét tartalmazza, de kitér a padlózat, a falak és a nyílászárók sérülésspecifikus kialakítására, a biztonsági, a tűz- érintésvédelmi és balesetvédelmi előírásokra is.

Eijgendaal, M.; Eijgendaal, A.; Fornes; Hulsegge; Mertens; Pagliano; Rowe; Verheul és Vogtle közös ajánlása alapján (2010)

A megfelelő szoba:

- Legalább 1 méter széles a bejárati ajtaja, hogy a mozgáskorlátozott személyek is meg tudják közelíteni.
- Jól szellőztethető legyen.
- A falakat tört fehérre kell festeni.
- A padlóborítás legyen csúszásmentes.
- A radiátorokat burkolattal kell ellátni.
- A fűtéscsöveket is le kell burkolni.
- Legyen a szoba közelében vécé és kézmosó.
- Legyenek a Snoezelen szoba előtt fogasok és cipős polc.

A szoba világítása:

- Mennyezeti világítás (ideális esetben fényerőssége változtatható)
- Kiegészítő lámpák (pl. padlóvilágítás)
- Hordozható fényforrások
- Minden egyes világításelemet külön lehessen ki-be kapcsolni

A szoba bútorzata:

- Kényelmes, a célcsoportnak megfelelő ülőalkalmatosságok.
- Puha felületek.
- Különböző méretű párnák, takarók, műszőrmék.
- A kárpitok, párnák, takarók, huzatok mosható anyagból készüljenek.
- A szobában legyenek visszatükröződő felületek: Tükörfal vagy tükörrel burkolt mennyezet
- Néhány térbeli, függesztett mobil tárgy (csak, ha szükséges).
- Csillogó felületű tárgyak (gömbök, karikák)
- Különböző felületű, tapogatható tárgyak (a bejárat közelében érdemes elhelyezni őket)

Biztonsági előírások

- A kijáratot világító fénnel is meg kell jelölni.
- A bútorzatnak nem éghető anyagból kell készülnie.
- A szobában ne legyenek éles, kiálló sarkok, a tárgyak, bútorok sarkait le kell kerekíteni vagy élvédővel kell ellátni
- Nem lehetnek kiálló fogantyúk vagy kulcsok.
- Ha vannak lépcsők a szobában, akkor világító csíkokkal kell ellátni őket.
- A foglalkozás alatt mindig legyen a szobában működő telefon (mobil), a falra legyenek kitéve a segélyhívó számok.

- Az ajtó közelében legyen egy poroltó készülék.
- Az összes technikai eszközön rajta kell lennie a hatályos műszaki szabványoknak megfelelést jelző matricáknak.
- Az elektromos és informatikai eszközök beszerelését csak szakemberek végezhetik.
- A feszültséget egyes eszközöknél 24 vagy 12 voltra kell átalakítani.

Az ajánlott eszközök, tárgyak listája:

Vízágy

A kerete kemény legyen. Feltöltéskor ügyelni kell, hogy ne maradjanak benne légbuborékok. A vizet hathavonta le kell cserélni, és a matrac belsejét is át kell fertőtleníteni. Használjunk az ágyon textilborítású gumilepedőt és jól mosható ágytakarót.

Effekt kerek

Az effekt kerek segítségével különböző természeti jelenségeket vetíthetünk a szoba különböző pontjaira. Általában a plafonra vagy egy üres falfelületre. Legalább három különböző effektet (vízfolyás, csillagos égbolt, naplemente, felhős égbolt, stb) vetítő kerekekből és az alapszíneket váltogató megvilágításból áll egy-egy szett. A különböző effektek használata segíti terápiás céljainkat, a relaxációt vagy stimulációt, megfelelő motivációt nyújt a feladatvégzéshez.

Vízoszlop (buborékos vízoszlop)

Meleg fehér fényű vagy színes buborékok. Lehetőség szerint legyenek lassan úszó vagy lebegő tárgyak a vízben (pl. halak, korongok).

A vízoszlopot desztillált vízzel töltjük fel és használjuk alga ellenes szereket a vízkezeléshez. Gyakran tisztítsuk, hogy megelőzzük a baktériumok elszaporodását. A vízoszlop elektronikájának alacsony feszültségűnek kell lennie (12V). Az oszlopot a falhoz és a padlóhoz kell rögzíteni. Az oszlop mögé tükörfalat tegyünk. A tükörnek törésbiztos anyagból kell készülnie.

Száloptika függőny

3-5 méteres szálaból álló száloptika, amely változtatja a színét.

Tükörgömb (diszkógömb)

Ne a szoba középpontjába telepítsük. A tükörgömb motorja lassú és halk működésű legyen. (1 fordulat percenként.)

Spotlámpák

A tükörgömböt színekerekes spotlámpa világítja meg.

Zene, hangtechnika

Ajánlott eszköz egy CD lejátszó vagy számítógép/ laptop és az ehhez tartozó hangfalak, melyek távirányítóval is vezérelhetők. A hangfalakat a szoba sarkaiba célszerű elhelyezni.

Egyéb eszközök:

UV-lámpa, só-lámpa, fényfüzerek, csillagos égbolt lámpa (változtatható színekkel), projektor (a vízagy fölé érdemes elhelyezni, hogy az ággal szembeni falra vetítsen). Mozgatható térelválasztó elemek. Fehér és sima felületű szekrény vagy íróasztal a számítógép, az eszközök és a hangtechnika elhelyezésére

2.3 Hazai tapasztalatok

Hazai kutatásokon alapuló magyar nyelvű szakirodalom csak nagyon kevés található a témában, bár sok, főleg súlyosan, halmozottan fogyatékos személyeket nevelő-oktató vagy ápoló intézményben van Snoezelen-terápiás szoba. Elsősorban honlapokról, néhány intézmény Pedagógiai Programjából, rehabilitációs Pedagógiai Programjából lehet tájékozódni a multiszenzoros környezet terápiás célú használatával kapcsolatban. Márkus Eszter (2008) tanulmányán és Bartholy Judit (1999) rövid útmutatószerű írásán kívül, a témával foglalkozó igazi módszertani kézikönyv vagy szakmai útmutató nem áll rendelkezésre. Készítettünk egy hasznos link-listát is, ahol a témával kapcsolatos magyar nyelvű anyagok érhetők el. A linkgyűjtemény a kötet végén, az irodalomjegyzék részben található.

3 Az innováció megvalósulásának helyszíne (Liget Úti EGYMI)

(Kovácsné Okler Edit)

Az intézmény bemutatása

A Liget Úti Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola és Készségfejlesztő Iskola fenntartója a Szolnoki Tankerületi Központ.

Iskolánk bejáró jellegű, 12 évfolyammal működő, többcélú, egységes gyógypedagógiai módszertani intézmény. Ellátandó feladatai: óvodai nevelés; fejlesztő nevelés-oktatás; általános iskolai nevelés-oktatás (alsó, felső tagozat) tanulásban akadályozott, értelmileg akadályozott és autista tanulók számára; készségfejlesztő iskolai nevelés-oktatás; utazó gyógypedagógusi hálózat működtetése.

Az intézmény rövid története

- 1979-ben adták át a jelenlegi épületet, amelyben enyhe értelmi fogyatékos tanulók nevelése, oktatása valósult meg.
- 1987-től – a szülők igényéhez igazodva – foglalkoztató tagozatot indítottunk a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók részére.
- 1996-tól az intézmény 10 osztályos iskolaként működött.
- A 2000/2001-es tanévben kezdődött el az autista tanulók ellátása.
- A 2004/2005-ös tanévtől kezdve felmenő rendszerben bevezetésre került az iskolaotthonos oktatás, az enyhe értelmi fogyatékos tanulók 1-4. évfolyamán.
- A 2007/2008-as tanévtől készségfejlesztő iskolai oktatás is van intézményünkben.
- A 2008/2009-es tanévtől iskolánk Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény lett.
- A 2009/2010-es tanévben bevezettük a kompetencia alapú oktatást, és elkezdtük a súlyosan, halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő iskolai oktatását.
- 2013. január 01-től intézményünk állami fenntartásba került.

- 2014. január 01-től az utazó gyógypedagógusi hálózat intézményegységként működik.
- A 2014/2015-ös tanévtől kifutó rendszerben megszűnt a tanulásban akadályozott tanulók előkészítő speciális szakiskolai oktatása.
- 2017. szeptember 01-től alapfeladatunk óvodai ellátással bővült.
- A 2018/2019-es tanévben átadásra került az Autizmus Centrum.

A 2018/2019-es tanévben az intézményben 26 csoportban 214 sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló nevelését, oktatását biztosítjuk. A 84 pedagógus álláshelyen 64 fő pedagógus dolgozik jelenleg, a többi álláshelyen utazó gyógypedagógusi feladatokat látunk el. A tanévben 20 iskolába járnak ki utazó gyógypedagógusaink, szolgáltatásainkat 199 tanuló veszi igénybe.

Óvodai nevelés

Az óvodai csoportjaink közül három csoportban autista gyermeket, egy csoportban pedig enyhe értelmi fogyatékos, közép súlyos értelmi fogyatékos és halmozottan sérült gyermekek ellátását biztosítjuk. Célunk, hogy speciális módszerek, terápiák alkalmazásával, az alapkompenciák fejlesztésével csökkentsek a fogyatékoságból eredő hátrányaikat, az érzelmi biztonság megteremtésével támogassuk az interperszonális kapcsolatok megalapozását. A tanulási képességeket meghatározó ismeretek nyújtását a mozgásfejlesztésre alapozzuk, és nagyon fontosnak tartjuk a szülőkkel való szoros együttműködést.

Alkalmazott módszerek, terápiák:

- Komplex gyógypedagógiai fejlesztés
- Augmentatív és alternatív kommunikáció (továbbiakban: AAK)
- Snozelen terápia
- zeneterápia
- művészet terápia,
- állatasszisztált terápia.

Tanulásban akadályozott tanulók tagozata

Intézményünk tanulásban akadályozott tanulók számára működtetett tagozatára 1-8. évfolyamon fogadunk tanulókat a szakértői bizottságok véleményei alapján. A kompetencia alapú oktatás határozza meg szemléletmódunkat és módszertani kultúránkat. Az egyéni adottságokat figyelembe véve alakítjuk tanítványainknál az önálló ismeretszerzés képességét. A ta-

nulás tervezésében, szervezésében és irányításában a tevékenység-központú tanítási gyakorlatot valósítjuk meg. Fejlesztő programok alkalmazásával lehetővé tesszük minden tanuló számára az egyéni tanulási utak érvényesítését.

Az *alsó tagozaton* kiemelten a részképességek fejlesztése történik többféle módszerrel, terápiával, a *felső tagozaton* a tantárgyak tanulásához szükséges képességek, készségek fejlesztése, illetve felzárkóztatás történik.

Alkalmazott módszerek, terápiák:

- komplex gyógypedagógiai fejlesztés
- kompetencia alapú fejlesztés
- Sindelar terápia
- Gósy-féle beszédészlelés, beszédértés terápia
- Meixner-féle diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia Dékány-féle diszkalkulia terápia
- NILD terápia
- Neurofeedback tréning
- Állatasszisztált terápia

Értelmileg akadályozott tanulók tagozata

1-8. évfolyam

Tanulóink értelmileg akadályozott (középsúlyosan értelmi fogyatékos) tanulók, akik biológiai, pszichológiai, szociológiai és szociális tulajdonságaik alapján különleges gondozást igényelnek.

Célunk, hogy komplex gyógypedagógiai nevelő-oktató munka megvalósításával tanulóinkat az önmagukhoz mért legmagasabb szintre juttassuk el, alakuljon ki a helyes értékrendjük, önismeretük, tudjanak szűkebb és tágabb környezetükért tenni, és be tudjanak kapcsolódni az őket körülvevő társadalom életébe.

Alkalmazott módszerek, terápiák:

- komplex gyógypedagógiai fejlesztés
- Alapozó terápia
- AAK
- Snoezelen terápia
- Állatasszisztált terápia
- „Félfigyelemből a teljes figyelembe” Kokas Klára zenéből indított módszere a személyiség harmonikus fejlesztésére

Készségfejlesztő iskola

A nyolcadik évfolyam elvégzése után tanulóink a készségfejlesztő iskolában folytathatják tanulmányaikat. Felkészítjük őket a családi körben is végezhető egyszerű betanulást igénylő munkafolyamatok elvégzésére, különböző szakmai modulok elsajátításával lehetővé tesszük számukra, hogy felnőtt korukban védett munkahelyeken egyszerű, betanulást igénylő munkafolyamatokat el tudjanak végezni.

Szakmai moduljaink:

- Papírtermék készítő
- Parkápoló
- Számítástechnikai alapismeretek
- Szövött tárgy készítő
- Háztartástan
- Mézes kalács - sütő
- Udvaros

Autista tanulók csoportjai

Az autizmussal élő emberek számára alapvető nehézséget jelent saját és mások gondolatainak, szándékainak, vágyainak, érzelmeinek felismerése és viselkedésének értelmezése, így reakcióikat sem képesek a másik ember igényeihez igazítani. Számukra a beszéd, az emberek viselkedése, a környezet változása többnyire érthetetlen, nehezen követhető, kiszámíthatatlan. Célunk a viselkedésproblémák csökkentése, az önkiszolgálás, önellátás lehető legmagasabb fokának elérése, a bejósolható környezet megteremtése, szociális készségek tanítása és a mindennapi életben való gyakorlása. A kommunikáció tanításában a cél a preverbális készségekkel kezdve a kommunikatív beszéd eléréséig, a nem beszélő tanulóknál pedig az alternatív kommunikáció tanítása.

Alkalmazott speciális terápiák, módszerek:

- Babzsák program: társas viselkedési szabályok elsajátítása, átmeneget képez az egyéni és frontális tanítás-tanulás között.
- Társas készségek tréningje
- Viselkedés terápiák, zenei tréning
- Snoezelen terápia
- Neurofeedback tréning
- Állatasszisztált terápia

Fejlesztő nevelés-oktatás

A fejlesztő nevelés-oktatás a tanköteles korú, sajátos nevelési igényű, súlyosan és halmozottan fogyatékos gyermekeknek, fiataloknak nyújt fejlesztési lehetőséget. A gyermekek akadálymentes, védő környezetben, egyéni fejlesztési tervek szerint részesülnek fejlesztésben. A velük való foglalkozásban számos szakember – gyógypedagógus, logopédus, látás-sérültek pedagógiája szakirányon végzett gyógypedagógus, konduktor – kerül bevonásra.

A fejlesztés területei:

- kommunikáció és interakció fejlesztése
- fejlesztő gondozás: önkiszolgálás, , öltöztetés, étkezés, szobatisztaságra szoktatás, toalett-tréning
- játéktevékenység fejlesztése, személyiségfejlesztés
- bazális stimuláció: szomatikus, vesztibuláris, vibratorikus ingerlés, látás, hallás, bőrérzékelés, ízlelés, szaglászmozgás, egyensúlyérzék fejlesztése
- a tanulók bevonása a mindennapi gyakorlati tevékenységekbe.

Utazó gyógypedagógusi/utazó konduktori intézményegység

Az utazó szakember hálózat megszervezésével, működtetésével segítséget nyújtunk az integráltan oktatott sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztéséhez egyéni és kiscsoportos formában. A foglalkozásokat egyéni fejlesztési terv alapján végzik a gyógypedagógusok, mely tartalmazza a gyermek fejlesztéséhez szükséges feladattípusokat, fejlesztési irányokat, konkrét feladatokat, gyakorlatokat. Az EGYMI szertárából és eszközkölcsonzójából fejlesztő eszközöket visz a foglalkozáshoz. Szükség esetén saját készítésű fejlesztő eszközöket is használ.

4 A Snoezelen-multiszenzoros környezetben végzett terápiás foglalkozások tervezése és a sajátos nevelési igényű gyermekek és tanulók oktatásának irányelvei

(Bóka Barbara, Dévényi Ildikó)

A Snoezelen-multiszenzoros környezetben végzett terápiás foglalkozásoknak összhangban kell lennie az EMMI által kiadott „A sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei” című dokumentumban megfogalmazottakkal.

A Snoezelen-multiszenzoros környezetben végzett terápiás foglalkozásokról a tanulócsoporthoz sajátosságaihoz, illetve az egyes sajátos nevelési igényű gyermekek egyedi képességeihez, igényeihez is alkalmazkodva terápiás tervet készítünk.

4.1 A terápiás foglalkozás tervezésének szempontjai

A habilitációs, rehabilitációs tevékenység közös céljai és feladatai

A gyógypedagógiai nevelés egészét átható habilitációs, rehabilitációs nevelés célja a sajátos nevelési igényű gyermekek és fiatalok szocializációja, egyéni lehetőségeikhez mért eredményes társadalmi integrációja. A pedagógiai és egészségügyi célú habilitáció, rehabilitáció céljainak és feladatainak a nevelés-oktatás teljes folyamatába be kell épülniük. Mindamellet az egyéni igények szerint külön habilitációs, rehabilitációs foglalkozások szervezése is szükséges, melyek a döntően individuális jelleg miatt egyéni vagy kiscsoportos foglalkoztatási formában valósíthatók meg. Ebbe szorosan illeszkedve, a Snoezelen-szobában végzett terápiás foglalkozások a pedagógiai és egészségügyi célú habilitáció, rehabilitáció részét képezhetik.

A fogyatékból eredő hátrányok csökkentését segítő programok az iskola sajátos nevelési igényű tanulóira irányuló helyi tantervének részeként működnek. A rehabilitációs, rehabilitációs tevékenység során a fejlesztő programok készítésekor és elemzésekor elsődlegesen azt kell figyelembe venni, hogy a gyógypedagógiai nevelés, a terápiás eljárás és eszközrendszer miként tud vagy tudott hozzájárulni a pszichikai, a fizikai funkciók zavarának korrigálásához, kompenzálásához, a funkcionális képességek csökkenéséből, a funkciók fejletlenségéből eredő zavarok kezeléséhez, a szociális szféra akadályozottságából származó hátrányok csökkentéséhez.

A fejlesztés céljait minden esetben a fejleszthetőséget megfogalmazó gyógypedagógiai-orvosi-pszichológiai komplex vizsgálat diagnózisára, javaslataira kell építeni.

Cél a különböző fogyatékból és /vagy autizmus spektrum zavarból fakadó hiányzó vagy sérült funkciók kompenzálása vagy helyreállítása, a meglévő ép funkciók bevonásával.

Ezzel összhangban törekednünk kell:

- a különféle funkciók egyensúlyának kialakítására.
- az egyéni sikereket segítő tulajdonságok, funkciók fejlesztésére.
- a személyiség harmonikus fejlődésének biztosítására, *az önfogadásra, mások elfogadására, toleráns magatartásra való nevelésre,*
- *a szocializációs képességek kiemelt fejlesztésére,*
- a tanulói aktivitás serkentésére, a folyamatos motiváció biztosítására
- az egyénre szabott terápiás eszközök, eljárások alkalmazására a hátrányok csökkentésére,
- az épen maradt, kevésbé sérült részképességek feltárására és fejlesztésére,
- saját élményekből, tapasztalatokból kiindulva a környezet tárgyainak, jelenségeinek, folyamatainak, ok-okozati összefüggéseinek (a fogyatékból eredő, lehetőség szerinti) felismerésére.

„A sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei” (EMMI, 2020.) alapján.

Mindezen célok megvalósításához-megvalósulásához hozzájárulhatnak a Snoezelen multiszenzoros környezetben végzett, rendszeres, tervezett, a napirendbe-órarendbe épített terápiás foglalkozások is.

A rehabilitációs, rehabilitációs tevékenységet meghatározó tényezők

- A fogyatékból eredő típusa, súlyossága.

- A fogyatékoság kialakulásának, diagnosztizálásának és a speciális ellátás megkezdésének ideje,
- A gyermek
 - életkora, pszichés és egészségi állapota, rehabilitációs műtétei,
 - képességei, kialakult készségei,
 - kognitív funkciói, meglévő ismeretei,
 - családi háttere.

Mindezek alapján a fejlesztés magába foglalja a vizuális, akusztikus, taktilis, mozgásos észlelés folyamatait, a motoros képességek, a beszéd- és nyelvi készségek és az értelmi képességek fejlesztését. Az egyes fogyatékosági típusok függvényében más-más terület kap nagyobb hangsúlyt.

A gyermek egyéni képességeihez igazodó intenzív fejlesztőmunka során fontos, hogy az ismeretszerzést sokoldalú tapasztalatszerzést biztosító módon, cselekvésbe ágyazott játékos módszerekkel tegyük lehetővé, amely segíti a társas kapcsolatok kialakulását és a személyiség fejlődését is.

Az EMMI által kiadott „A sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei” című dokumentumban (https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alapprogramok?fbclid=IwAR2Ffdu7TeIEU4HDzQ5tOybZiWxcXOhW2hKiYwvBYS9_D7mXUHkPRh0Mgo) megfogalmazottaknak megfelelően a Snoezelen-multiszenzoros környezetben a gyógypedagógus/konduktor terápiás fejlesztő tevékenységet végez a tanulóval/tanulócsoporthal való közvetlen terápiás foglalkozásokon – egyéni fejlesztési terv alapján a habilitációs, rehabilitációs fejlesztést szolgáló órakeretben –, ennek során támaszkodik a tanuló meglévő képességeire és passzív vagy aktív formában fejleszti a sérült funkciókat.

A fejlesztés során a domináns fogyatékosághoz igazodva, de a társult fogyatékoságból eredő korlátokra és lehetőségekre figyelve szükséges a képességek fejlesztését megvalósítani.

Az egyéni fejlődést nyomon követő gyógypedagógiai állapotfelmérésre alapozva fogalmazhatók meg a fejlesztés rövid távú céljai, feladatai, követelményei.

A Snoezelen multiszenzoros környezetben végzett terápiás célú fejlesztés a tanítás-tanulás folyamatában megmutatkozó fejletlen vagy sérült funkciók korrigálására, kompenzálására, az eszköztudás fejlesztésére, a felzárkóztatásra, a tanulási technikák elsajátítására, a szociális képességek fejlesztésére, az önálló életvezetésre irányul, és a Snoezelen-multiszenzoros környezetben végzett, rendszeres, tervezett, a napirendbe-óra-rendbe épített egyéni és kiscsoportos/ csoportos terápiás foglalkozásokon keresztül valósul meg.

4.2 A Snoezelen szoba berendezése, eszközei a hazai gyakorlatban

A szoba mindig ablaktalan (ebben az esetben gondoskodni kell a szellőztetésről), vagy teljesen lesötétített, **többnyire kisebb méretű** helyiség; berendezése, alapfelszerelése bizonyos tekintetben meghatározott elemekkel bír, de az adott intézmény lehetőségeit, az adott gyermekcsoport igényeit figyelembe veszi.

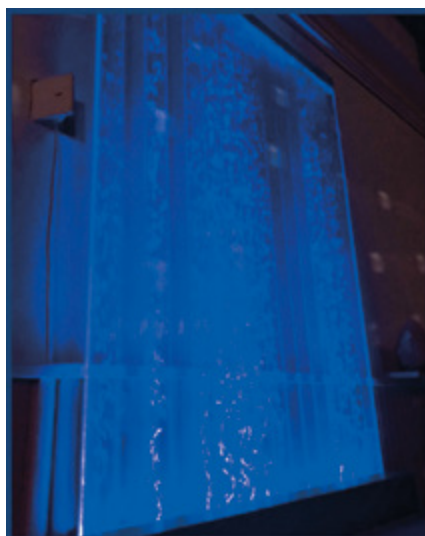
A Snoezelen szoba berendezésénél alapelvnek tekintjük a biztonságot sugárzó, meleg, harmonikus, esztétikus, nyugalmat árasztó, több érzékszervet gyengéden stimuláló környezet kialakítását.

4.2.1 Vizuális eszközök

- lámpatestek (pl. színes falilámpák, sőlámpák, lávalámpák, diszkólámpák, UV-lámpák, spotlámpák, fényszál, LED gyertyák, mécsesek, stb.)
- buborékoszlop(ok) különböző úszó vagy lebegő formákkal; esetlegesen buborékfal
- számítógép, projektor és ehhez kapcsolódóan falra vetített vízminták, színes alakzatok, stb.
- a kivetítőn a zene vizualizálása
- tükörgömb vagy egyéb fényvisszaverő eszköz

1. kép Disco-gömb

2. kép Buborékoszlop

4.2.2 Akusztikus eszközök

- CD lejátszó relaxációs és/vagy meditációs zenékkal
- vízágyba beépített mélynyomó hangfal

4.2.3 Taktilis és/vagy kinezetikus ingert biztosító eszközök

- vízágy (elegendő egyszemélyes is)
- babzsák-fotel(ek)
- függőágy
- tapintófal
- esetlegesen masszázspaneles matrac vagy fotel

4.2.4 Szagingert biztosító eszközök:

- aromalámpák
- illóolajos aromamécsek

Ezek az eszközök tetszőlegesen **variálhatóak**, de a CD lejátszó, a vizuális eszközökből legalább 3-4 típus, a változatos testérzethez különböző anyagú ülő-fekvő alkalmatosságok (legalább vízágy **és babzsák-fotelek**), és minimum egy aromaeszköz szükségesek az alapfelszereléshez.

Az eszköztár beszerzése költséges ezért javasolt valamilyen pályázati forrás igénybevétele a Snoezelen-terápia indításához.

4.3 A Snoezelen-terápia megismertetése, tervezése, alkalmazási lehetősége

A kialakított Snoezelen szobát mutassuk be a **pedagógusközösségnek**, a **szülői közösségnek és más szakmai partnereinknek**. A tantestület számára a helyes használat megismertetése, a felelősségre való figyelemfelhívás elengedhetetlen. A teremben helyezzük ki a használati utasításokat tartalmazó működtetési szabályzatot.

A szülők és a szakmai partnereink esetében a terápiás és relaxációs használat előnyeit mutathatjuk be, így a szülők és az intézményünk tágabb környezete is ismereteket szerezhet erről a terápiáról.

A **gyermek- vagy felnőtt közösségek** esetében a terápia bevezetése az osztályfőnökökkel/csoportvezetőkkel/ a közösség nevelőivel-segítőivel való konzultáció után történik, egyéni és/vagy csoportos formában. A for-

mát mindig a fogyatékos személyek egyéni igényei és képességei (valamint adott intézmény Snoezelen-szobájának **mérete**) **határozzák meg.** **Pl. egy autista gyermek/felnőtt vagy akár** egy fogyatékos óvodás korú gyermek többnyire kétszemélyes helyzetben tudja jól hasznosítani az itt tapasztaltakat, míg egy súlyosan mozgáskorlátozott, vagy súlyosan-halmozottan fogyatékos kiscsoport tagjai együtt, egyszerre is igénybe vehetik a szobát.

Egyénileg a 20-45 perc közötti időtartam, csoportosan a 45 perces **időtartam** javasolt, de természetesen ettől el is lehet térni.

Az első néhány látogatás alkalmával a személy/csoport nevelői, segítői megfigyelik a részt vevő személy(ek) **reakcióit, preferenciáit**, amelyeket felhasználnak a további terápiás és relaxációs használat során.

Összességében elmondható, hogy a Snoezelen terápia bármely fogyatékosági típus esetén alkalmazható a fejlesztés, az oktatás-nevelés, és az aktív pihenés során is, terápiás és/vagy szabadidős tevékenységként egyaránt.

A terápia alkalmazási területei

- súlyosan halmozottan fogyatékos gyermekek, felnőttek
- értelmileg akadályozott személyek,
- autizmus spektrumzavarral élő személyek,
- hallássérült személyek,
- látássérült személyek,
- tanulási zavarokkal élő gyermekek,
- viselkedési és/vagy magatartászavarral élő személyek,
- pszichés zavarral élő személyek esetében.

Megemlíthető még az idős emberek szabadidős tevékenységeibe történő beillesztése, de ez már nem a különböző fogyatékoságokkal élő gyermekek, fiatalok, felnőttek ellátását szolgáló intézmények profilja.

5 A Snoezelen terápia néhány egyszerű gyakorlati alkalmazása és várható hatása a különböző fogyatékosági típusok tekintetében

(Novák Noémi)

5.1 Súlyosan, halmozottan fogyatékos személyek

5.1.1 Csoportos alkalmazás

A halmozottan fogyatékos gyermekek, fiatalok, akiknél fennáll a súlyos mozgáskorlátozottság ténye, kiscsoportos formában használhatják a szobát. Számukra a terápiás és relaxációs jelleg egyszerre érvényesül.

A **multiszenzoros terápiás gyakorlat** a forgószínpadszerűen váltakozó „helyszínek” és az ingerek biztosításával valósul meg. Mindez passzív használat ugyan, de a gyógypedagógus által vezetett mozgásokkal segítjük az ingerek érzékelését: tapintás, hely- vagy helyzetváltoztatás segítségével, ringatás nevelői segítséggel.

A foglalkozás menete

A szoba első néhány használata során az összes lehetséges módon meg tapasztaltatjuk a tanulókkal a rendelkezésre álló eszköztárunkat. A gyermekek várhatóan „kiválasztják” a „kedvenc” eszközeiket, a számukra legkedvesebb, legjobban tetsző ingereket.

Ezeket figyelembe véve, illetve ezekkel a preferenciákkal együtt a 45 perces időtartam alatt legalább 1 alkalommal „helyszínt” változtatunk az egyes gyermekek esetében. Pl.:

- 20-20 perc vízágy és babzsák
- babzsák és függőágy
- függőágy és kerekesszék/ültetőmodul (buborékoszlopok vagy fényszálak mellett)
- vízágy és kerekesszék/ültetőmodul (buborékoszlopok vagy fényszálak mellett)

A gyermekeket megfelelő irányba ültetjük/fektetjük, kényelmes pozícióban és olyan módon, hogy a lehető legjobban érzékelje az adott eszköz nyújtotta ingereket.

Szükség esetén felnőtt segítséggel irányítjuk a gyermek figyelmét az adott ingerre.

Több inger esetén szintén felnőtt segítséget alkalmazunk: vízágy ringatás; LED-gyertyák kézbe adása – ráfogás segítése; oszlopoknál a tenyerek ráhelyezése a felületre, függőágyban ringatás; fej pozicionálása.

A zene minden esetben halk, kellemes, relaxációs zene. Kerüljük az erős, zavaró hatású hangerőt!

A gyermekeket a már működő eszközök közé is vihetjük, de lehetőleg a jelenlétükben kapcsoljuk be és ki azokat, megerősítve ezzel, hogy más tevékenység következik.

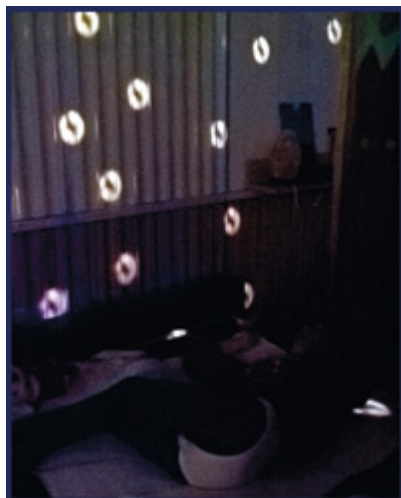
A terápia várható hatása

A gyermekek/tanulók a testi tapasztalatok szerzésén keresztül kapcsolatba kerülnek közvetlen környezetükkel és saját testükkel.

A **vizuális figyelmet igénylő eszközeinket** használjuk hangsúlyosabban, mivel a tanulók a látássérülés különböző fokait mutathatják. Az erős, jellegzetes fényingerek figyelemfelkeltőek, érdekesek és tetszetősek a gyermekek számára. A lehető legközelebről nézik, segítséggel érintik, tapintják a fényszálakat, a buborékoszlopot, a LED-gyertyákat; előbbieket taktilis ingerekkel is társulnak (hajszérű, elomló, mozgatható, hajlékony műanyag szálak, illetve rezgő felület az oszlopoknál). Hatásukra élénkebb a hangadás, a teljes testes, végtag- és /vagy mimikai mozgások, érzelmi töltetű megnyilvánulások.

3. kép Fényszálak

4. kép Fényeffektek

A meditációs vagy relaxációs jellegű **hanganyagok** az ellazulást segítik a nyugodt, harmonikus környezet kialakításában a testi-lelki nyugalmi állapot elérésében van szerepük. Ez teszi lehetővé az ingerekre való felfigyelést, azok fixálását, követését, az elmélyedést környezetünk és saját testünk érzékelésében.

A **vízagy** a ringatás és rezgés érzékelésével a taktilis és vesztibuláris ingerek összegzését, a testi tapasztalatok – saját test-érzékelés területét fejleszti. Ez utóbbiban még a függőágy használata is segíti a gyermekeket: ringatás – puha fészekhatás. Hallássérülés esetén különösen fontos a zene fizikai hatásának (basszus hangtartomány) érzékelése, mert az akusztikus ingerek többségétől megfosztott kisgyermek számára eggyel több lehetőség a világ megismerésére.

Az **illatok** szintén a kellemes környezet kialakításának elemei, illetve információhordozók; a látássérülés esetén gyakran tapintási- és szagingerre támaszkodó kisgyermek számára fontos észlelési és érzékelési területet jelentenek.

5.1.2 Egyéni és kiscsoportos alkalmazás

Súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek, fiatalok, felnőttek számára, akik kis segítséggel vagy önállóan is képesek helyzet- és helyváltoztatásra, valamint legalább elemi szintű manipulációra, a szoba használata lehetséges kiscsoportos, illetve egyéni formában is.

Reggeli vagy bűcsűkör lebonyolítása a Snoezelen-szobában (kiscsoportos forma)

A foglalkozás menete:

Beindítunk néhány kiválasztott vizuális eszközt, elsősorban lámpatesteket, LED gyertyákat, gyújthatunk mécsest is. A túl sok, és túl erős inger kerülendő. Valamilyen halk relaxációs vagy meditációs zenével, illetve egy kellemes illattal az aromalámpában fokozzuk a kellemes, megnyugtató hatást.

A csoport tagjait a helyiségbe vezetjük, majd helyet foglalnak az előre kialakított körben, ami állhat babzsák-fotelekből, nagyobb ülőpárnákból, illetve egyéni igényeknek megfelelően ültető modulokat is használhatunk.

A bevezető szakaszban köszöntjük egymást, néven szólítva, akár többször ismételve a gyermek/fiatal nevét. Hagyjuk, hogy saját ritmus szerint kapcsolódjanak be a tanulók, várjuk meg a teljes kört.

Amikor ez megvalósult, a heti tervnek megfelelő fizikai, nonverbális és/vagy verbális kontaktusteremtő feladatsorokat végezzük el:

- odafordulás, szemkontaktus felvétele, megtartása a mellettük lévő társsal
- saját névre, társak, nevelők nevére való felfigyelés, egyéni képességek szerint annak kimondása
- finom érintés, simogatás a mellettük lévő társ kezén, arcán
- valamilyen kellemes tapintású tárgy átadása a mellettük helyet foglalónak
- egyidejű fizikai kapcsolat a teljes körben: mindenki megfogja, vagy megérinti a mellette ülők kezét, egyszerre
- amennyiben a tanulók képességei engedik, közös, meditációs jellegű hangképző gyakorlatok, vagy halk, dúdoló éneklés
- egy kellemes (és a csoport tagjait nem veszélyeztető) vizuális inger behelyezése a kör középpontjába (pl. LED eszközök: LED gyertya vagy – mécses, teknőslámpa, csillagvetítő, stb.) VAGY egy kellemes, halk hangú hangforrás lassú ritmusú megszólaltatása, akár nevelő által, akár körbeadva a tárgyat (pl. kisebb hangtál, finom hangú óveándob, esőbot, stb.) - egy kiemelt ingerforrásra irányított figyelem
- ellazult állapotban közös relaxálás

Minden gyermek minden megnyilvánulására hagyjunk időt és szánjunk figyelmet! A tempó legyen lassú, nyugalmas, és a csoporthoz igazodó. Teljes időtartam: 45 perc.

A terápia várható hatása

A nap **nyugodt légkör**ben való indítása és/vagy lezárása nemcsak a tanulókat/csoporttagokat hozhatja kellemesen ellazult, derűs állapotba, hanem rendszeresen ismételve hozzájárul az intézményben eltöltött idő **biztonság**ot adó ritmusához. Az érzelmi-fizikai biztonság elengedhetetlen az akadályokkal élő személyek jó komfortérzetéhez, megfelelő életminőségéhez.

Az ismétlődő jellegű, irányított személyes kontaktus, két ember és egy teljes csoport tagjai közt a **személyiségfejlődést** segítik elő: a zárt belső világból való kitekintést, kilépést, a **társas kapcsolatok, szeretet megnyilvánulások** erősödését eredményezhetik.

A bensőséges hangulat, a kellemes rezgések a belső világ „finomhangolását” végzik el: ezáltal a kellemetlen érzetek, a reggeli fáradtság vagy lehangoltság, vagy akár a foglalkozások által okozott testi-lelki fáradtság sikerrel **oldható**.

Ezzel egyidejűleg a **figyelem folyamatosan aktivált** állapotban van, ami súlyos értelmi akadályozottság esetén különösen fontos terület.

5.1.3 Érzékelés-észlelés általános fejlesztése egyéni formában

A foglalkozás menete

A gyermeket/fiatalt először ebben az esetben is megismertetjük a Snoezelen szoba berendezéseivel, eszközeivel. Felmérjük a preferenciáit, megismerjük a reakcióit, az esetleges félelmeit, tartózkodását. Ennek tükrében eleinte azokat a szobai tárgyakat vonjuk be a fejlesztő tevékenységbe, amelyeket az adott személy kedvel. Később ezek körét óvatosan, hozzászoktatással, többszöri próbálgatással bővítjük.

Minden lehetséges érzékelési területet érintő terápiás eszközt üzemeltünk be, illetve válasszunk ki néhányat. Ha érzékszervi (látás-, vagy hallás-) sérülés is fennáll egy adott gyermek/fiatal esetén, akkor lehetőség szerint mindenképpen legyen köztük olyan eszköz, amely vagy az akusztikus-taktilis-kinesztetikus, vagy a vizuális-taktilis-kinesztetikus érzékelés-észlelést fejleszti. (Zene, rezgést közvetítő vízgyűjtő vagy buborékoszlop, mozgó eszközként függőágy vagy babzsák, illetőleg tapintóeszköz.)

A foglalkozás lehet 20-25 perc, vagy akár teljes tanóra (45 perc) időtartamú is; ennek függvényében a tervezett időt részarányosan felosztva, a különböző érzékelési területek stimulánsait váltogatni kezdjük, vezetett és/vagy önálló mozgással, figyelemirányítással.

- vizuális eszközök megfigyelése: valamilyen típusú fényforrás, buborékoszlop □ ezt tapintással is érzékelheti a gyermek, mivel finom rezgéseket közvetít a készülék motorja, esetlegesen manipuláció a LED fényeszközökkel, vagy fényszálakkal hallássérülés esetén zenevizualizáció
- taktilis-kinesztetikus eszköz használata: vízágy vagy masszázspaneles eszköz, babzsák, és/vagy függőágy
- tapintófalon vagy más tapintóeszkővel történő manipuláció
- egy darab finom, halk hangú ritmushangszer vagy hangutánzó eszköz ritmikus megszólaltatása a zene ütemeire pl. asztali csengősor, hangtál, apró csengettyű, óceándob, esőbot, vízesis-effekt eszköz, stb.
- relaxációs, meditációs zene hallgatása
- aromaolajos mécses vagy aromalámpa által keltett illatok érzékelése

5. kép Függőágy

A foglalkozás vége mindig legyen a pihenés a vízágyon, függőágyon, vagy babzsákon, bármilyen egyéb aktivitás nélkül (5. kép).

A terápia várható hatása

A **feszültség- és fenyegetésmentes** környezetben, és a **kétszemélyes helyzet** előnyeit kihasználva az akadályozott személy számára ideális feltételek nyílnak arra, hogy ne önmagára, hanem közvetlen külső környezete kellemes ingereire kezdhesen felfigyelni, koncentrálni.

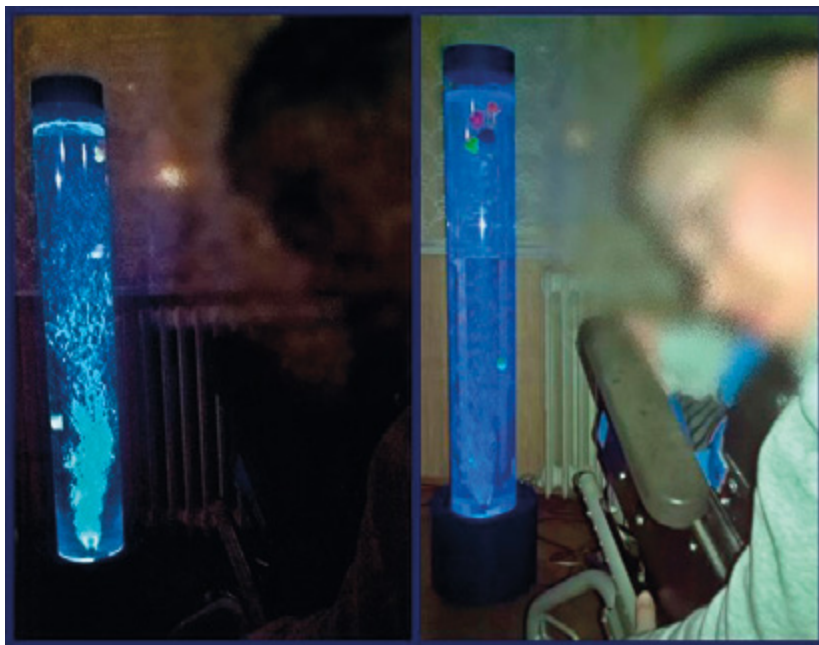
Minden érzékelési területet stimulál, külön-külön, és együtt is, ezáltal az **általános figyelmi állapot**, a saját test érzékelése, egy másik személy **érzékelése**, az **odafordulás képessége** javulhat, fejlődhet.

A terápiában résztvevő személyek sajátos, zárt belső világukból **nyitnak a külvilág felé**. Az itt megélt örömekön keresztül motiváltak lesznek a mások által nyújtott figyelem, segítség, finom irányítás **elfogadására** is.

A zene a maga elemi örömezzetével **harmonizálja** a lelkivilágot, segít a feszültségek, félelmek oldásában.

Az önálló manipuláció, a kontaktusteremtés a maga kis lépéseivel hozzájárul az önmeghatározás, a **személyiségfejlődés** megsegítéséhez.

Az ellazult és egyben aktivizált, kellemes élményekkel „feltankolt” gyermek vagy fiatal pedig a következő foglalkozások fejlesztések során is **hatékonyabban** foglalkoztatható lehet.

6. kép Buborékoszlop

5.2 Hallássérült személyek

Hallássérült tanulók, fiatalok esetében a Snoezelen terápia remek kiegészítője lehet a hallás- és a megismerő funkciók fejlesztésének.

A hallássérült személyek számára csodálatos nonverbális közeget biztosít ez a „varázsszoba”, ahol olyan tapasztalatokat szerezhettek a hangról, a zenéről, amelyek a hétköznapi intézményes ellátásban nem jelennek meg ennyire erőteljesen.

A foglalkozás menete

Az előzőekben említett „ismerkedés”, tájékozódás során, a vizuális eszközök érdekes, vonzó, különleges hangulatot teremtő világa felkelti a gyermek/fiatal érdeklődését. Ezután az akusztikus észlelést-érzékelést fejlesztő gyakorlatok szinte észrevétlenül, nyugodt játékosággal végezhetők.

- a hang fizikai érzékelése a vízágy segítségével – a vízágyba épített mélynyomó hangfal által keltett rezgéseket, a szub-basszus tartomány hangerejét teljes testtel érzékelve
- a testtel érzékelt zene ritmizálása végtagokkal, vagy kisméretű, de kissé erősebb hangú, tenyérbe szintén rezgéseket közvetítő ritmushangszerrel/hangutánzó eszközzel: pl. tikfa ritmusbot, guiro, kisebb óceándob, stb.
- vízágyon ülve ringatózás, mozgás a zene ritmusára
- a zene vizualizása számítógép és projektor segítségével – a zene lüktetésének képi megjelenítése, megfigyelése
- a vizualizált hangok követése tapssal, tenyérbe kopogással és/vagy a fent említett ritmushangszerek bármelyikével
- test-hangvillák használata ellazult helyzetben: pl. függőágyban való ringatózás, vagy babzsákon való pihenés közben
- saját hang érzékelése – „deep ohm” CD hallgatása, hangérzékelés a vízágyon keresztül, saját hanggal keltett hangrezgések érzékelése saját testben: mély belégzés, majd elnyújtott, hangos OOO hang kiadása mély regiszterekben – ezzel egyidejűleg a gyermek/fiatal egyik tenyerét a torkunkra helyezve is érzékeltetjük a várt hangadást – ezt később gyakoroltathatjuk egyéb hangokkal
- játék a saját hanggal – hangerő szabályozásának próbálgatása tenyér érzékelés segítségével

- a hang belehelyezése multiszenzoros környezetbe – a hang: pl. lágy ritmusú meditációs zene testérzékelésével, vizualizálásával egyidejűleg egyéb taktilis inger: pl. hő, vagy lágy levegőmozgás – utóbbit előidézhetjük apró kézi ventilátorral, illetve finom illatinger biztosítása.

A foglalkozást tervezhetjük 20-25 percesre is, de ha van lehetőségünk, akkor egy teljes tanórát (45 perc) is szánhatunk rá, főképp akkor, ha kisebb mértékű hallássérüléssel élő személy terápiáját kezdjük el, de adott intézménynél nem áll alkalmazásban hallássérültek pedagógiája szakirányon végzett gyógypedagógus.

A terápia várható hatása

A nonverbális környezet ad egy alapvető **biztonságérzetet**, mivel a verbális kommunikáció nehezítettsége nem frusztrálja a terápiába bevont személyt.

Az akusztikus észlelés akadályozottsága, vagy hiánya megkívánja a hangérzékelés **alternatív** lehetőségeinek alkalmazását; ehhez a legjobb eszköz a kívülről érkező hang és a saját hang által keltett rezgések érzékelése a testen. A folyamat által a gyermek/fiatal közelebb kerül ahhoz a tapasztalathoz, ingerhez, amit ép hallás esetén a dobhártya közvetít az agyba.

Új dimenziók nyílnak meg a hangok világában, ezáltal **bővül a tapasztalatok köre**: a testérzékelés, a vizuálisan megjeleníthető hang izgalmas élményeket nyújt a hallássérültek számára, a **csökkent érzékelés** is **hatékonyabb** lehet, erősödhet.

Az **akusztikus figyelem aktivitása megnövekedhet**.

A **szenzoros integráció** fejlődésére is jótékony hatással van, a fogyatékos személy egyidejű ingerhatásokat összesítő-feldolgozó, és ingerfellevő képességei javulhatnak.

A saját testünkben érzékelt hang erejének, „testének” megtapasztalása, a saját hang kontrollálásának felfedezése, gyakorlása motiválhatja a gyermeket/fiatalt a vokális megnyilvánulásokra, **bátrabbá teheti a verbális kommunikációt**.

A **kommunikációs szándék** megindulhat, vagy gyakoribbá válhat. Önmagam megértetésének szándéka, a türelmes és alternatívákat kereső-találkozó kontaktusteremtés egy akadályozott személy esetében nagyon fontos tényező a képességektől függő lehető legmagasabb fokú **önállóságra nevelés** területén.

5.3 Látássérült személyek

Látássérült tanulók, fiatalok esetében a Snoezelen terápia szintén ideális kiegészítője lehet a látásfejlesztés és a megismerő tevékenység fejlesztésének. Látásmaradvánnyal rendelkező, és nem rendelkező tanulók/ fiatalok számára egyaránt jól használható a fejlesztésben a „sötétszoba” helyiség.

A Snoezelen számos eszköze alkalmas arra, hogy intenzív vizuális ingert biztosítva hatékonyan stimulálja a meglévő funkciókat. A látásmaradvány hiánya sem akadály, hiszen a taktilis-kinesztetikus-akusztikus ingerlés, képességekhez mérten a közvetlen környezetünkben való tájékozódás gyakoroltatása fontos összetevői a nevelés-oktatás-fejlesztés folyamatainak.

Látássérült személy esetében foglalkozásunk legyen egyéni foglalkozás!

A foglalkozás menete

Látásmaradvány megléte esetén látásfejlesztésben

Az első látogatások alkalmával a gyermek képességeinek, egyéni igényeinek megfelelően gyakoroljuk az új környezetben való tájékozódást, a gyermek/ fiatal megismerkedik a különböző eszközökkel, berendezési tárgyakkal, a felnőtt kísérő/ pedagógus pedig ezalatt megfigyelheti, melyik vizuális inger elég erős ahhoz, hogy spontán észlelje a látássérült személy, így a későbbiekben tud „játszani” a stimuláció mértékével.

- ismerkedés, tájékozódás a szobában
- egyszerre egy vizuális eszközt indítunk: először a legerősebb, legintenzívebb ingert leadó tárgyunk észlelésére, érzékelésére vezetjük rá a gyermeket/ fiatalt: pl. nagy fali kivetítéssel vízminták, vagy a legerősebb fényű lámpatestünk
- ha megfelelő az észlelés/fixálás/tájékozódás, akkor a következő alkalmmal csökkenthetjük az inger erősségét: pl. kisebb vagy gyengédebb fényű lámpatest, sötétebb színű fényinger- mondjuk kék színű buborékoszlop a fehér fényű helyett, stb.
- egyetlen inger megfelelő észlelése után több vizuális forrással való játék: pl. megnevezett tárgyak felé való odafordulás; megnevezés után az eszköz közelébe helyezett tárgy megkeresése, stb.
- fixált eszközök, ingerek megfelelő észlelése után mozgó fényforrás követésének gyakorlása: pl. tükrögömbbel vagy más tükröző felülettel előidézett ingerek, csillagvetítő lámpa mintáinak követése, stb.

- multiszenzoros levezetés: vízágyon való pihenés zenehallgatással: pl. klasszikus zene, vagy relaxációs zene hallgatása, a hangrezgés érzékelése teljes testtel, hang vizualizálása falra történő projektoros kivetítéssel
- relaxációs levezetés: taktilis-kinesztetikus ingerek biztosítása; függőágyban, babzsák-fotelben való pihenés zenehallgatással: itt lehet zavaró, erős ingertől mentes könnyűzene, akusztikus hangszereléssel, vagy vokális jazz

Látásmaradvány hiánya esetén multiszenzoros terápiás foglalkozás:

A vakság állapota – a legtöbb akadálytípushoz hasonlóan – eredményezhet egy sajátos, zárt belső világot. Más a külső világ érzékelése, az egyén cselekvéseit korlátozza az integrálható ingerek hiányos mivolta. A jól működő érzékszervek működése kiélesedik, intenzívebbé válik. Hangokra, illatokra, tapintásra támaszkodnak – sok esetben a súlyos értelmi akadályozottsággal élő halmozottan fogyatékos személyek is! –, ezek segítségével fedezik fel, határozzák meg környezetüket, és tájékozódnak a világban.

A Snoezelen szobában mindezt játékosan, megnyugtató, meleget és biztonságot sugárzó környezetben gyakorolhatják:

- a szobában való tájékozódás gyakorlása folyamatos; vak gyermek/ fiatal számára biztosítsuk ugyanazt az elrendezést, amit első alkalommal is!
- megismerkedünk minden olyan eszközünkkel – a vizuálisakkal is! – amelyek kézzelfoghatók, tapinthatók: pl. sőlámpák, fényszálak, buborék-eszközök, aromaeszközök. Az eszközök mellett minden elérhető berendezési tárggyal, bútorral, az anyagokkal, illatokkal, rezgésekkel, hőhatásokkal is megismerkedik a gyermek/ fiatal.
- az ismerkedési folyamatra hagyjunk időt az egyéni képességeknek, tempónak megfelelően!
- a terápiás gyakorlatok során használjuk mindig az aromaeszközünket, változtatva az illatokat a zenéinknek, évszakoknak, hangulatnak, ünnepeknek megfelelően
- mindig változtassunk helyet, felszereltségünk függvényében, legalább egy alkalommal/foglalkozás, hogy különböző teljes testes érzeteket biztosítsunk: pl. vízágy és függőágy, vízágy és babzsák, babzsák és masszázseszköz, stb.

- mindig legyen zenehallgatás, ennek több változata is lehetséges:
 1. vízágyon fekve meditációs, relaxációs, vagy klasszikus zenei CD hallgatása, a mély tartományok érzékelése a víz rezgésein keresztül, teljes testtel
 2. függőágyban, babzsákon pihenve relaxációs vagy meditációs zene hallgatása; ha van rá lehetőségünk, akkor zárt fejhallgatót helyezünk a gyermek/fiatal fejére, ezen keresztül hallgassa a zenét
 3. kényelmes matracon, puha takaró alatt, vagy vízágyon fekve hangtálas kezelés, illetve
 4. ennek hiányában meditációs zene hallgatása, és eközben finom, halk hangú hangutánzó eszközökkel, hangszerekkel való hangadás: pl. csengettyűk, kisebb hangtálas, vízesés-effekt, kakukksíp, stb., a zene lüktetésével szinkronban, a zene hangulatának megfelelően – de választhatunk hangeffektes meditációs zenéket is
 5. ha van eszköz-lehetőségünk, akkor vízágyas vagy függőágyas ringatózás mellett lágy hangú hangszer megszólaltatása a gyermek/ fiatal mellett: pl. steel tongue drum, hang drum vagy handpan, marimba, xilofon, stb.

A foglalkozás lehet 20-25 percesre tervezett, de ha lehetőségünk van rá, egy tanórát (45 percet) is szánhatunk a látássérült személy terápiájára, főképpen abban az esetben, ha a gyógypedagógiai intézmény nem rendelkezik látássérültek pedagógiája szakon végzett gyógypedagógussal.

A terápia várható eredményei

A **látásfejlesztés**ben mindenképpen jól használható a vizuális élmények sokasága, amelyek a Snoezelen-szobában megtalálhatóak. Fény, fényforrás mozgása, egyéb tárgyak mozgása, lebegő-úszó testek látványa, kivetítőn a kétdimenziós mozgásérzékelés – mind olyan érdekes, újszerű élmény, amely elősegítheti a vizuális észlelés-érzékelés intenzívebb használatát, az erre való motiváltság növekedését.

A nyugodt környezet, az egyéni foglalkozás intimebb jellege bátorítja a tanulót/fiatalt az **aktív cselekvésre**, növeli önbizalmát.

A tereptárgyak közti mozgás, **tájékozódás** gyakorlása a látássérült személy életének fontos része. Akár a segédeszközzel támogatott közlekedést (bothasználat) is gyakorolhatjuk zavaró tényezők nélkül.

A multi szenzoros terápia fejleszti a **szenzoros integráció** képességét, még hatékonyabbá teheti az ép érzékszervek használatát, amellyel szintén a világban való biztonságosabb tájékozódást segíthetjük.

Látássérült tanulóink **magabiztosságát**, nyíltságát növelhetjük, frusztrációit csökkenthetjük a nyugodt környezet, a kellemes élmények, az önálló cselekvések lehetőségei által.

Kicsit jobban kinyílik a világ számukra is, motiváltabbak lehetnek az élmények, érzéketek mélyebb átélése, alaposabb megfigyelése irányában.

7. kép Buborékoszlop lebegő halakkal 8. kép Optikai szálakkal

5.4 Értelmileg akadályozott személyek

Napjainkban egyre kevesebb olyan kisgyermek kerül az intézményes nevelés-oktatás-fejlesztés keretei közé, aki egyetlen fogyatékossgal (funkciózavarral) éli mindennapjait. Az eltérő fejlődésmenetű gyermekek/fiatalok jó része minimum két területen érintett. Azért fontos ezt éppen ebben a részben elmondani, mert az értelmileg akadályozott személyek nagy része kisebb-nagyobb mértékű mozgáskorlátozottsággal, érzékszervi sérüléssel is rendelkezik.

Az értelmileg akadályozott személyeknél az egyenletesen gyengébb képességstruktúra miatt célravezető lehet a multiszenzoros foglalkozástípus bevezetése annak érdekében, hogy minden lehetséges érzékelési területet folyamatosan stimuláljunk, és elősegítsük az érzékelés-észlelés-szenzoros integráció fejlődését. A szobában való tartózkodást lehetőség szerint 45 percesre (egy egész tanóra), és amennyiben az kivitelezhető,

kiscsoportos formában tervezzük. Ha egyénileg fejlesztjük a gyermeket, akkor lehet fél tanóra (kb.20-25 perc) is, de ha időkapacitásunk engedi, az egyéni forma is lehet teljes tanóra.

A multiszenzoros terápiás foglalkozás menete

A) passzívabb formában:

- ismerkedés a szoba berendezési tárgyaival, eszközeivel - kedvenc eszközök megfigyelése
- a lehetséges összes ülő/fekvő felület számbavételével a „helyszínek” forgószínpadszerű váltogatása: pl. babzsák, masszázsgyógy vagy -fotel, függőágy, vízágy □ utoljára maradjon a gyermek/fiatal számára legkényelmesebb felület, ha egyéni fejlesztést végzünk
- aromaeszköz használata: zenéhez, évszakokhoz, ünnepekhez igazíthatjuk a felhasznált illatokat: pl. virágillat, fenyőillat, fahéjas-ánizsos illatok, friss illatok, gyümölcsös illatok, stb.
- folyamatos zenehallgatás: a zenéket váltogassuk szintén évszakoknak, ünnepeknek, hangulatoknak megfelelően; vegyük figyelembe az adott csoport/egyéni aktuális állapotát – használjunk zavaró, éles hangoktól mentes, lágy hangszerelésű klasszikus zeneműveket, vokális könnyű jazz-t, meditációs vagy relaxációs zenéket, és nyugodt, ellazult állapot gyorsabb eléréséhez deep ohm-zenét. Olyan dallamokat is válogassunk közéjük, amelyek tartalmazznak természeti hangokat is: szélzúgást, vízcsobogást, madarak énekét, rovarzűmmögést, tengerzúgást, stb.
- 2-3 vizuális eszköz indítása (ha ennél több eszközünk van, akkor is) – a vizuális eszközöket foglalkozásról foglalkozásra más-más kombinációkban használjuk.

B) aktívabb formában:

- a gyermek/fiatal LED gyertyát/mécsest, vagy akár kis zseblámpát használva keresheti meg a különböző berendezési tárgyakat, helyeket
- relaxálás közben alkalmazhatunk egyetlen kisebb fényforrást is, és emellett a gyermek/fiatal kezelhet önállóan kis csillagvetítő zseblámpát, LED-eszközt, vagy játszhat a fényszál szálaival, stb.
- ülő helyzetben megszólaltathat a zene lüktetésére, ritmusára figyelve 1-2 lágy hangú hangutánzó eszközt, ritmushangszert segítséggel, vagy önállóan is

- 1-2 tapintóeszköz aktív használata, segítséggel, vagy önállóan is
- csoportoknál képezhetünk kis kört, gyakorolhatjuk a szem- és test-kontaktusteremtést, tárgyak átadását egymásnak, megszólításra figyelmet, neveket, stb.

A terápia várható hatása

Elsősorban az értelmileg akadályozott személyek **figyelmi állapotát aktivizáljuk, figyelemkoncentrációját** fejleszthetjük ilyen módon. Az általános figyelmi állapot fejlődésével elősegítjük a konkrét **tanulási helyzetekben** való nagyobb mértékű összeszedettséget, figyelmet, akár a többszörös információk jobb feldolgozását is.

Javulhat a **szenzoros integráció**, a beérkező ingerek feldolgozása-integrálása - ezáltal összetett világunk érzékelése, befogadása, és az abban való **tájékozódás** az akadályozott egyén számára.

Önbizalmat is növelünk, a szép, élményszerű érzetekkel, a békés környezetben ellazult, nyugodt, sőt boldog lelkiállapotot, **harmonizációt** érhetünk el.

Kétszemélyes helyzetben a **kontaktusteremtés** lehetőségei is előtérbe kerülnek. Növekedhet a kommunikációs szándék, bővíthet a tartalom, fejlődhetnek a kommunikációs formák.

Mindezek által, és az önálló cselekvések apróbb lehetőségeivel támogatjuk az értelmileg akadályozott gyermek/fiatal egyre nagyobb fokú **önállóságának** elérését is.

5.5 Az autizmussal élő személyek

Az autizmussal élő személyekre jellemző a társas kapcsolatok és kommunikáció zavara, illetve a viselkedés-szervezés rugalmatlansága. Ezek hátterében központi idegrendszeri problémák állnak. Az autista gyermekeknél érzékelési és inger feldolgozási nehézségek figyelhetők meg. Átlagtól jelentősen eltérő érzékelési stílusok és tapasztalatok jellemzik az autista személyeket, számukra nagyon fontosak a szenzoros területekre fókuszáló terápiák, mint a Snoezelen terápia is.

Az autista gyermekeknek/fiataloknak korlátozott lehetőségeik vannak környezetük megismerésére, öntevékeny felfedezésére. Nehézségeiket tovább súlyosbítja a kommunikációs gát fennállása.

A foglalkozás időtartama legyen első alkalmakkor rövidebb (½ tanóra), aztán tarthatunk teljes 45 perces „varázsszobázást” is. Formája legyen elsősorban egyéni; ha a csoportunk kis létszámú, és nyugodtabb, akkor csoportos is lehet.

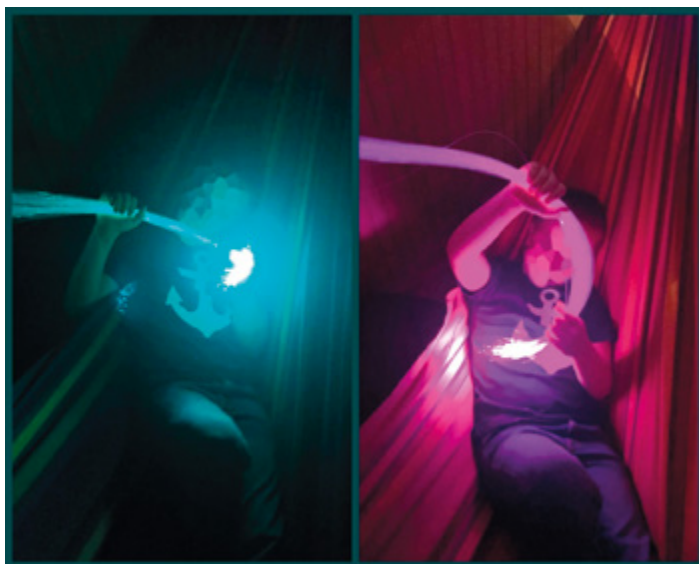
Autizmussal (de gyakorlatilag bármely fogyatékkal) élő óvodások esetében inkább az egyéni foglalkozásokat részesítsük előnyben!

Az autizmussal élő egyéneknél az elsősorban relaxációs jellegű foglalkozás javasolt.

A foglalkozás menete

- alapos megismerkedés az új környezettel, beszoktatás, lehetőleg a gyermekkel/fiattal való megismerkedésünk után. Minél fiatalabb a gyermek, annál gondosabban, körültekintőbben történjen.
- első, vagy első néhány alkalommal, maximálisan kb. 20-25 perc közti időtartamban egy-két eszköz használata; ha nem okozunk ijedtséget, akkor további eszközöket üzemelünk be az elkövetkező alkalmakkor
- a reakciók felmérése a nevelők által: preferenciák, félelmek, ijedtséget előidéző ingerek, aktivitásra készítő tárgyak, stb.
- amennyiben az autista személy zárkózottabb, használjuk a Snoezelen-szobában az ő kedvenc eszközeit, adjunk neki lehetőséget az ellazulásra, esetlegesen a felénk irányuló kommunikációra; az ő ritmusához igazodva várjuk meg a bővítés lehetőségét
- bátrabb, érdeklődőbb, kommunikatívabb gyermek/fiatal, vagy kiscsoport esetén kombináljuk forgószínpad-szerűen a helyszíneket; egy foglalkozás alkalmával legalább egyszer váltsanak pozíciót/helyet, hogy különböző testérzeteket biztosíthassunk nekik
- ne használjunk túl sok vizuális ingert egyszerre: az eszközökből elég 1 nagyobb és 1-2 kisebb egyidejű használata (pl. tükörgömb megvilágítva és sőlámpák; buborékeszközök és LED eszközök, projektoros kivetítés és buborékeszköz, stb.)
- hallgassunk zenét, mérsékelt hangerővel, és mindig valamilyen lágyabb stílusban: pl. meditációs vagy relaxációs zenék, akár természeti hangok effektjeivel kombinálva – kerüljük az erős basszus-tartományt, a magas, éles hangokat, a „csörömpölő” hangszerelésű zenéket, a populáris zenét, mert ezek zaklatottságot, feszültséget idézhetnek elő
- használjunk mindig finom illatokat; ezeket és a zeneműveket igazítsuk az aktualitásokhoz: évszakok, ünnepek, stb.

- tapintóeszközökből biztosítsunk többfélét (főként csoportos foglalkozás esetén), hogy elmélyülhessenek egyszerű manuális tevékenységekben is: pl. tapintófal, tapintókorongok, dobozok, könyvek, fényszálak, kézbe vehető fényeszközök, stb.
- interperszonális helyzetekben gyakoroljuk a szem- és/vagy testkontaktus különböző lehetőségeit; kisebb gyermekeknél akár kis ölbéli játékokkal is próbálkozhatunk
- kezdeményezzünk kommunikációt, akár verbális, akár nonverbális formában

9. kép Változtatható színű fényszálak

A terápia várható hatása

A Snoezelen terápia során fejlődhet az autizmussal élő személynél az **érzékelés-észlelés minden területe és módja**, illetőleg a szenzoros integráció; csökkenhetnek az ingerfelvétel- és feldolgozás nehézségei. Javulhat a **szem-kéz koordináció**, az **ok-okozati viszonyok felismerése**.

Motiváltabb, bátrabb, aktívabb lehet az autizmussal élő személy az **interperszonális kapcsolatok** és a **kommunikáció** kezdeményezésében. Bővíülhetnek a kommunikációs tartalmak, lazulhatnak a gondolkodás kötöttségei.

Bővíülnek a lehetőségek a **pihenés**, a passzív stimuláció, a szabadidő és játék területein. A gyakran zaklatott, frusztrált gyermek/fiatal ellazulhat, megnyugodhat, **csökkenhetnek** a kihívást jelentő viselkedésformák, a **hiperaktív, hetero- vagy autoagresszív** megnyilvánulások.

Kedvező hatással lehet a gondolkodás és cselekvések egysíkúságának feloldására is: fejlődhet a **kreativitás**. Mindez természetesen esetükben is pozitív hatással van a **tanulási helyzetekre** is, konkrét tanulási helyzetek előidézése nélkül.

10 kép Sólámpa

5.6 Viselkedési zavarokkal, pszichés problémákkal, betegségekkel élő személyek

A terápiás szoba nagyon fontos felhasználási módja a **relaxációs jelleg**. A Snoezelen-szoba egy zavaró hatások, fárasztó, nyugtalanító ingerek nélküli biztonságos környezet. Az érzékek általi megtapasztalás segíti a gátlások, félelmek oldását, csökkenti a frusztrációkat, a zaklatottságot, mintegy „elvarázsolja” szépségével a feszültséggel teli embert, és növeli az érdeklődést, nyitottá tesz a környező világ öntevékeny felfedezése iránt.

A zaklatott életmódot élő, pszichésen érintett, vagy magatartás-szabályozási, viselkedési zavarokkal küzdő személyeknek **kétszemélyes helyzetben**, minimum **egy óra** időtartamban javasolt a szoba használata.

Az adott személy **ismerete** nagyon fontos tényező: az egyén személyisége, életmódja, szokásai meghatározhatják az igénybevétel idejét: pl. hogy a napindításhoz van-e szüksége a nyugodt légkörre, vagy a napi fáradtság kipihenésére, esetleg egy közbenső lazításra, feszültségoldásra.

A használat induljon ki az adott személy preferenciáiból, kedvelt tevékenységeiből, érdeklődéséből, aznapi aktuális lelkiállapotából.

Kapcsoljuk be a tanuló/fiatal **kedvenc látványelemeit, fényeszközeit.**

Adjunk lehetőséget **vízagy vagy függőagy**, esetleg - ha rendelkezünk ilyennel - masszázsfotel vagy masszázsmatrac használatára.

Kapcsoljunk kellemes, halk, **relaxációs, vagy meditációs zenét**; használhatunk bátran olyan hangfelvételeket is, amelyek az erdő-mező hangjait, vízcsobogást, tengerzúgást tartalmaznak. Adjunk **finom, lágy illatokat** az aromaeszközünkhöz.

Puha tapintású takaróval, párnákkal fokozhatjuk a kényelem- és biztonságérzetet.

Ha igényli a gyermek/fiatal, **testkontaktust** is tarthatunk fönn: kézfogás, kicsiknél ölbevétel, simogatás. **Csendesedjünk le** vele együtt, de ha kezdeményezi, **hallgassuk meg** az ő problémáit, félelmeit, élményeit.

A terápia várható hatása

A biztonságos, „fészekmeleg” környezet, az interperszonális helyzet segíthet a **mindennapos félelmek, rossz élmények, frusztrációk oldásában**, a gyermek/tanuló **lelki ellazulásában**, a **kontaktusteremtés fejlődésében**.

A „rossz” gyermek, a hiperaktivitás bélyegével élő, a hátrányos helyzetű, rossz szociális háttérrel rendelkező, a pszichés problémákkal küzdő gyermek mindig nagyon éber, feszült, fáradt. Mindig figyel, honnan jöhet „támadás”. Ezt a feszültséget oldhatjuk egy kis „varázslattal”, relaxálással, adott esetben ezzel egyidejű beszélgetéssel, vagy egyszerű meghallgatással. Lehet, hogy ezekben az órákban jutunk olyan információkhoz, amelyek ismeretében többet tehetünk egy adott gyermekért/fiatalért, többet és hatékonyabban segíthetünk neki.

Felhasznált irodalom:

<https://www.aaksni.hu/snoezelen-erzekelo-szoba-k61481>

Letöltés dátuma: 2019 05.20.

6 Saját tapasztalatok a Snoezelen szoba használatában

6.1 Fejlesztési lehetőségek a Liget Úti EGYMI Snoezelen termében 2014 és 2016 között, súlyos, halmozottan fogyatékos diákjaink esetében

(Álmos Veronika)

Osztályommal heti, olykor kétheti rendszerességgel jártunk a Liget Úti EGYMI Snoezelen termébe, ahol célom minden esetben a kommunikációs megnyilatkozások gyakoribbá tétele és azok mások által is érthető jelrendszerré alakítása volt, természetesen a jó közérzet, a nyugodt lelkiállapot elérése mellett. Először, mielőtt mesélni kezdenék, szeretném leszögezni, hogy mit értek én jelen írásomban – és minden más esetben – kommunikáción. Mindenki másmilyen. Sokszor halljuk, sokszor mondjuk... A kommunikálás is sokféle lehet: eltérés mutatkozhat annak szintjében, eszköztárában és tartalmában egyaránt. Egy halmozottan fogyatékos gyermek kommunikációfejlődése minden esetben egyenetlenebb és lassabb, mint egy normál ütemben fejlődő gyermek esetében. Elmaradás egyaránt tapasztalható a beszédértés és a beszéd motoros kivitelezése esetében is. Fontos elmondani, hogy a termet fejlesztésre használni, amíg nem ismerjük a tanulóinkat teljes mértékben, addig nem lehetséges, hiszen honnan is tudhatnánk, hogy mi a jutalom számára, ha előtte nem töltöttünk el vele a megismeréshez szükséges, elegendő mennyiségi és minőségi időt? Az eredményes együttműködéshez erős és szoros bizalmi kapcsolat szükséges!

Ennek érdekében – mivel a diákok állapota sok szempontból különböző volt – eltérés mutatkozott mindenkinél a kiindulási állapot, az előttünk álló út és cél esetében is.

A beszédészlelés fejlesztése a legsúlyosabb fokban fogyatékos fiatalok esetében volt szükséges, ezért a fejlesztés a teremben mindig ilyen játé-

kal kezdődött. Elsősorban a feladat az előzőleg megismert – általában a tananyaghoz kapcsolódó hang – felismerése volt. Ilyenkor, ha sikerült a feladat, az általa kedvelt fény- illetve hangeffekt megjelenése volt a jutalom. Az auditív észlelés fejlesztése, vagyis különböző hangok differenciálása, a következő lépcsőfok volt. Egyik kedvenc játékuk volt, mikor a velük dolgozó felnőttek hangját kellett felismerni. Ehhez csodálatos segítséget nyújtott, hogy a termet változatos eszközökkel lehetett megvilágítani, s így a vizuális ingerek nem vonták el figyelmüket, sőt elérendő célként motiváló erőként szolgált. A jutalom ez esetben is valamely – a játékban sikeresen szereplő diák által kedvelt – fényinger megjelenése volt.

A beszédértés fejlesztése már egy bonyolultabb, nehezebb – de annál szebb – feladat volt számunkra. Az alig észrevehető visszajelzések, az apró reakciók minden tanulónál való ismerete és felismerése ezen a szinten már elengedhetetlen! A foglalkozások elején – a már előzőleg kialakított jelzésrendszer segítségével – megbeszéltem a diákokkal, hogy hova szeretnének elhelyezkedni a teremben. Ehhez természetesen előtte már megismertek minden lehetséges helyet, s az igen-nem válasz megtanulása és következetes helyes használata után, kialakítottuk annak gesztusjelét, vagy a képének felismerését, s a két lehetőség közül való választani tudás képességét. További, elengedhetetlenül fontos dolog a türelem. Volt olyan diákom, akinek reakció ideje 40 másodperc volt: vagyis a kérdés feltevése után – ami az ő esetében a választásos technikán alapult – 40 másodpercet kellett mozdulatlanul, a válaszra várva töltöni... Jelen gyermekkel a teremben általában egyéni foglalkozás keretein belül dolgoztam, hiszen a sikerhez elengedhetetlenül szükséges közös figyelem, vagyis hogy egy, azonos dologra figyeljünk mindketten, megteremtése csak így volt lehetséges. Ismét hangsúlyoznám, hogy milyen fontos a diák ismerete, a hozzá való alkalmazkodás, mind a tempó, mind a szókincs vagy jelkészlet tekintetében.

Nagyon szerették tanulóim azt a játékunkat, mikor a hangadásukkal, hangerejükkel irányíthatták, változtathatták a zene hangerejét. Ehhez ki kellett választaniuk a játékot jelző képet, mely után a zene választása következett. Ekkor remek lehetőség nyílt az igen-nem válaszadás gyakorlására is. Mivel minden esetben fontos az adott jelzés megfelelő, a gyermek tudásszintjéhez alkalmazkodó számú ismétlés és a jelzéseire való azonnali reagálás, a játék külső szemlélő számára egyhangúnak és unalmasnak tűnhetett, de az eredményt a szülők is észrevették. A szoba berendezési tárgyai jó lehetőséget nyújtottak a gyakorláshoz, hiszen változatos hely-

színt és jutalmazási lehetőséget kínáltak. Nagy kedvenc volt a buborékfal, mely előtt bármelyikük kényelmesen elhelyezkedhetett, hiszen a vízgyon ülni és feküdni egyaránt lehetséges volt.

A kommunikáció fejlesztésén túl, ha sikerült egyéni fejlesztés keretein belül a terembe menni, akkor jó lehetőség nyílt a mozgásuk fejlesztésére is. A mozgásfejlesztés rendkívül fontos, hiszen a mozgás akadályozottsága jelentős mértékben befolyásolja az ember lehetőségeit, melynek nehezítettsége az értelmi képességek kibontakozását is hátráltatja. Az emberi kapcsolatok alakulását, az érzelmi és akarati élet fejlődését is kedvező irányba terelhattük ilyen módon. Ismét hangsúlyozom, hogy milyen fontos a diákok képességeinek pontos ismerete, hiszen minden alkalommal olyan tevékenységet kellett végeztetni velük, ahol maximálisan kihasználhatták mozgásukat, s lehetőségeikhez képest a legjobb teljesítményt tudták nyújtani. Ehhez a feladathoz a foglalkozás már a folyosón elkezdődött, hiszen ott választották ki azt az eszközt, mellyel szívesen foglalkoztak volna. Ezután az ajtóból indulva kellett elérniük a választott eszközt. A nem látó diákunk számára segítség egy, a telefonról indított kopogás-szerű hang volt, melynek irányába kellett mozognia. Ezt volt aki mászva, volt aki kúszva, volt aki segítséggel járva teljesítette.

A kommunikáció és a nagymozgások fejlesztése mellett a finommotorika fejlesztésére is nyílt lehetőség a Snoezelen teremben. Ehhez néhány fiatal esetében le kellett küzdenünk a tárgyak nem rendeltetésszerű használatát, illetve azok elutasítását, mely hosszú folyamat volt. A diákjaim aktivitási szélsőségeit csodálatosan segített leküzdeni a száloptikás lámpa, melynek használatával a tapintási készséget is fejleszteni tudtuk. Lehetőséget adott az anyagokkal, különböző tárgyakkal kapcsolatos ismeret- és élményanyag bővítésére, a válogatási képesség fejlesztésére. A lámpa szálain való átnyúlás kialakítása, s az ezzel elérhető jutalom lehetősége csábító volt számukra, melynek köszönhetően kezük, ujjai is ügyesedhettek, mozgékonyságuk fokozódhatott. Az egyik diák esetében, aki fél szemére megvakult retinaleválás miatt, különösen sokat gyakoroltunk ilyen módon, hiszen a megváltozott fókuszpont miatt a kézmozgásainak célirányos kialakítása rendkívül fontos, az életminőségét befolyásoló feladat volt. Egy másik esetben – melyben szintén a száloptika segített – a kéz izomerő-szabályozása volt a feladatunk. A tanulási folyamatban fontos részlet volt, hogy megértse, mikor az optikai szálát próbálja tépni, az elalszik, mikor simogatja vagy játszik azokkal, akkor tovább világít, s játszani lehet továbbra is vele. Ezen játék közben a csuklók és az ujjak mozgatása

is finomabb, lazább lett, a szem-kéz koordináció javult, a lateralitás alakult és a tapintás, a mozgásérzet és a látás együttes szabályozásának a képessége is fejlődött.

Fontos feladatunk volt mindezek mellett a figyelem, elsősorban a hallási figyelem fejlesztése, mely az információszerzést, a tájékozódást és az időbeli tájékozódást is segítheti. Szeretett, sokat játszott játék volt, melyben meg kellett mutatniuk a tanulónak, honnan hallották az adott hangot, s volt, aki annak utánzásával is megpróbálkozott. Mikor a hallott hangok sorrendjét is meg kellett határozniuk, a figyelmük mellett az emlékezetük is fejlődhetett. Egyetlen olyan tanulónk volt, akinél beszédértés fejlesztése közben lehetőségünk nyílt a háttérzajban való gyakorlás, az alak-háttér differenciálás fejlesztésére is. Ilyenkor a cd lejátszóról szóló, egyre hangosabb zene mellett mondtam neki, hogy melyik játéktárgyat hozza nekem. A sikeres feladatteljesítést követően az azzal való játék megfelelő motiváció volt a számára.

A fejlesztési feladatokon kívül fontos és jól kihasználható lehetőség volt a teremben a relaxálás, a kiegyensúlyozott, nyugodt lelkiállapot elérése. Ehhez elengedhetetlen volt, hogy a túl izgatott, nehezen kezelhető fiatalok egyedüli diákként mehessenek be, s ha megnyugodtak, elfogadva a többi társ jelenlétét, részt tudjanak venni a feladatokban.

Utolsóként, de nem utolsósorban az önkiszolgálási képességek fejlesztése is szerepelt feladataink között, mely közben folyamatosan alkalom nyílt a kommunikáció fejlesztésére is, hiszen figyelve a tanuló jelzéseit, használva a már megismert jeleket, jelzéseket azokra azonnal reagálni kellett.

Mivel a terem korlátozottan állt rendelkezésünkre, a foglalkozásokat előre meg kellett tervezni. Ebbe azonban szinte minden alkalommal beleszólt valamilyen előre nem kiszámítható történés. Olykor hiányzás, olykor valamelyik tanulónk rossz közérzete miatt változtatni kényszerültünk. Alap koncepcióként azonban elmondható, hogy minden alkalommal kiválasztották, illetve meghatározták tanulóink a helyet, ahol aznap tartózkodni szerettek volna, majd egyéni módon oda jutottak. Ezután az adott fejlesztési célnak megfelelő játék, egyéni módon való teljesítése következett. Minden alkalommal az elérendő cél funkcionált jutalomként.

Összefoglalva elmondható, hogy a Snoezelen terápiás terem használata a halmozottan fogyatékos diákjaink esetében is kifizetődő, a fejlesztés hatékonyságát fokozó, rendkívül hasznos lehetőség.

6.2 Tapasztalataim a Snoezelen terápiáról

(Miklós Zoltánné)

„Az egész gyermek olyan, mint egyetlen érzékszerv, minden hatásra reagál, amit emberek váltanak ki belőle.”

(Rudolf Steiner)

A 2018 / 19-es tanévben nagy örömömre ismét osztályfőnöke maradhatam egy 5 tagú, **súlyosan-halmazottan fogyatékos** gyerekek csoportjának. Az előző két év munkájának tapasztalatai: örömei, nehézségei, kisebb sikerei adtak további motivációt munkámhoz. Sokan kérdik tőlem: „Mi motivál?” Elsődleges inspiráció számomra a gyermekszeretet, a gyermekek feltétel nélküli elfogadása, az egyénre szabott fejlesztési lehetőségek kibontakoztatása.

A csoport napirendjét úgy próbáltam kialakítani, hogy a sok-sok gondozási teendő elvégzése mellett az folyamatos, követhető, biztonságos legyen a gyermekeknek, ill. felnőtteknek egyaránt. A tanítási órák, a fejlesztések, az egyéb lehetőségek (közös iskolai programok, állataszisztált terápia, stb...) mind fontos elemei napjainknak. Az úgynevezett napirendi pontokat jól látható helyen kis képekkel szemléltetjük, mely képek egy-egy tevékenység szimbólumai. A jobb képességgel rendelkező gyerekek már

11. kép Napirendi kártyák

képesek segítséggel használni a kártyákat, mégpedig egy-egy kártya levételével mindig a soron következő napirendi eseményt láthatják. Általában a 4. és a 6. kép kicserélésén kívül minden kép változatlan. A bal oldalon látható képsor 6. kártyáján látható szimbólum, azaz egy függőágy **a Snoe-zelen szobát**, míg a jobb oldali 6. kép (egy másik napon, de ugyanabban az órában) a levegőzést jelképezi.

A megszokott napirend követése mellett fontos és talán elsődleges szempont a nyugodt, derűs légkör kialakítása, ahol a gyermek jól érzi magát, tevékenységre motiválható. Törekszünk a tanórákon belüli komplexitásra, az egyénre szabott feladatadásra, a módszertani változatosságra. A komplex foglalkozások magában foglalják a szociális nevelést, a mozgás-, a kommunikáció-, az önkiszolgálás-, a kognitív funkciók fejlesztését. A kognitív funkciók fejlesztése elsősorban érzékelési-észlelési feladatokra építve bazális stimuláció (taktilis, vizuális, vibratorikus, vesztibuláris, szomatikus ingerek) biztosításával történik.

Bazális stimuláció: az anyaméhben megjelenő ingerekre nyúl vissza, mint a szomatikus, vesztibuláris és vibratorikus ingerek. A gyakorlat szintjén ez az jelenti, hogy a fogyatékos személy fejlesztése bazális ingerek felkínálásával, megtapasztalásával történik. A szomatikus ingerlésre jó példa a masszázs, vagy a pezsgőfürdő, a vesztibuláris ingerlésre a hintázás; a vibratorikus stimulációra gyakorlati példa a közvetlen testi kapcsolat során érzékelhető a szívdobogás, vagy a hangok rezgésének érzékelése, de a hangtál is kiváló eszköz. A taktilis ingerlésben a különböző felületű tárgyak kapnak nagy szerepet. A vizuális ingerlés során a fények könnyebben felkeltik a fogyatékos személy érdeklődését. Az gusztatórikus stimuláció mellett nem feledkezhetünk meg az illatingerekről sem. S bár most a bazális stimuláció területei külön szerepeltek gyakorlati példákkal egybekötve, ezek a területek nem határolódnak el egymástól, szorosan összefüggenek (Fröhlich, 1996).

A bazális stimuláció megvalósításához **csoporton belüli lehetőségekkel**, eszközökkel is rendelkezünk: pl. saját készítésű mini tapintófalon az anyagok különbözőségéről szerezhetnek tapasztalatot a gyerekek (szúrós, puha, szivacsos felületű, selymes, stb..). Ezen kívül hallásfejlesztő terméskészleteink bármikor elérhetők a játékparkon, melyek kiválóan alkalmasak a hallásfejlesztésen túl a ritmusérzék fejlesztéséhez is mondókázás, zenehallgatás, vagy közös ének során. Illatkészleteket készítünk az évszakokhoz, ünnepekhez igazodva, pl. a karácsonyhoz kötődő illatok: fahéj, narancs, fenyő. Az illatok megismerését általában egybekötjük az

ízleléssel, a legtöbb gyerek örömére. A saját kezűleg készített eszközök praktikusak, élményt nyújtanak, azonban a legsokoldalúbb fejlesztési lehetőséget intézményünk egyik „büszkesége”, a Snoezelen szoba biztosítja leginkább. Mivel nagy igényt tartanak egyéni, illetve csoportos formában is az osztályok a Snoezelen szoba lehetőségeinek kihasználására, így sajnos csak heti egy alkalommal tudjuk beépíteni saját csoportunk számára – e kedvelt „programot” a Játék és szórakozás óra keretén belül. A hét többi négy napján ebben az órában jó idő esetén levegőzést, sétát, udvari, vagy játszótéri tevékenységet tervezünk. Csapadékos, nagyon hideg időben tantermi játék-, vagy egyéb szabadon választható kedvelt tevékenységre adunk lehetőséget.

Az osztály összetétele homogénnek tűnhet mivel diagnózisuk azonos, mégis különböző képességűek, sőt 1 évig volt csoportunkban egyéb fogyatékossgal (autizmus spektrumzavarral) diagnosztizált kislány is. Eddigi tapasztalataim szerint a Snoezelen szoba mindenféle különbözőség mellett egyértelműen pozitívan hatott a gyerekek viselkedésére, fejlődésére.

Az első néhány alkalom gyakorlata azt mutatta, hogy a gyerekek a Snoezelen szobába lépve izgatottan, kisebb fenntartásokkal fogadták az őket körülvevő különös tárgyakat. A megszokottól eltérő hőmérsékletű, hűvös, besötétített helyiségbe érkezve az egyik kislány sírással reagált, szinte viaszthatatlan volt. Így Őt egyéni bánásmódot alkalmazva: folyamatos idő növeléssel, szoros testközelséggel (ölbevétellel) szoktattuk a számára még ismeretlen és idegen környezet-hez. Fokozatosan bátorodott, ahogyan megismerkedett az eszközök funkcióival, megtapasztalta azok hatását. Megnyugtatóan hatottak Rá csoporttársai is, akik láthatóan jól érezték magukat. Körülbelül fél év elteltével sikerült eredményt elérnünk Nála, melyhez sok türelemre, megértésre, apró lépések megtételére és soha sem erőszakos fellépésre volt szükség. Elfogadására egy fénykép is bizonyíték:

12. kép Pillanatkép

Hogyan használja csoportunk a Snoezelen szobát?

A napirendi kártya levétele után, csoportosan indulunk az általunk „nyugi-szobának” nevezett helyiségbe. A járásra képes gyerekek átsétálnak, akik mozgásukban akadályozottak, babakocsiban érkeznek.

Első lépésként friss levegőt biztosítunk a gyerekek számára, ill. az eszközök elfoglalásáig, a legmegfelelőbb testhelyzet felvételéig természetesen fényt biztosítunk. Miután kiválasztottuk a gyerekek számára legmegfelelőbb eszközt és testhelyzetet, besötétítünk, ezzel kizárunk minden külső ingert. Ezt követően bekapcsoljuk a relax zenét, mely 45 percig, vagyis benn tartózkodásunk ideje alatt végig hallható. Szemmel láthatóan a gyerekek pár perc alatt ellazulnak a kellemes környezet, a megnyugtató zene hatására.

A különféle fényingerek felkeltik érdeklődésüket, ezt odafordulással jelzik, sőt igénylik az eszköz tapintását, az azzal való „együttjátszást” (Ledgyertya, fényszálak, vízoszlop). Egy-egy eszközt kb. 10-15 percig használnak a gyerekek, majd körforgásszerűen eszközcsere történik. Adódnak olyan helyzetek, amikor nem sikerül kiviteleznünk ezt a tervet, pl. egy időjárás változásra nyugtalanabban reagáló gyermek elalszik a függőágyban, akkor nyilvánvalóan nem zavarjuk az Ő nyugalmát, hagyjuk pihenni. Szerencsére a jól felszerelt Snoezelen szoba még így is bő választékot kínál a többiek számára. Közkedvelt eszköze csoportunknak a vízágy, melyen megpihenve, ellazulva, a buborékoszlopban gyönyörködve észrevétlenül fejlődnek a gyerekek, miközben saját testükről szerezhetnek tapasztalatokat. A saját test-érzékelés területét fejleszti a csoportszobánkban elhelyezett masszázsfotel is, melynek nagy hasznát vesszük és napi szinten használjuk. Megfigyelésünk szerint azonban a vibrációs hatás kirohamot okozhat az epilepsziás gyerekek esetében, így számukra különös figyelemmel, rövid ideig és kevesebb alkalommal kínáljuk ezeket a lehetőségeket.

A babzsák fotelek, a függőágy szintén olyan eszközök, melyek a testérzékelés fejlődését, a különböző testhelyzetek felvételének megsegítését szolgálják. Mindemellett az ún. fészekhatás érzetét keltik, amely a biztonságérzetet és a megnyugvást jelenti. A függőágyban való hintázást, ringatást néhányan már önállóan végzik. Megfigyeltük mennyire különböző testhelyzetet igényelnek a gyerekek a babzsákokon pihenne. Néhányan a kényelmes fotel helyzetet keresik, amikor megtámasztva ülnek és társaikat jól látják, illetve van, aki szinte teljes fekvő helyzetet igényel, mert számára a babzsák így kényelmes. Nyilván igyekszünk igényeiket maximálisan figyelembe venni és annak megfelelően cselekedni.

A Snoezelen szobából való távozás előtt szintén ablakot nyitunk, jól ki-szellőztetjük a helyiséget, miközben lekapcsoljuk a fény-, hangingereket nyújtó eszközöket, ill. helyére igazítjuk az igénybe vett tárgyakat. Az önkiszolgálás, a társas kapcsolatok fejlesztése érdekében kérjük az önállóbb gyerekek segítségét pl: babzsák fotel helyretételében, vagy társaik öltöztetésében (cipőfelvétel). A „nyugi-szobából” szinte mindig jókedvűen, lenyugodva, pozitív élményekkel távozunk.

Néhány zárógondolat összefoglalásként a Snoezelen terápia előnyeiről (tapasztalatainkra alapozva)

- Esztétikai, zenei, vizuális, közösségi élményt nyújt
- Viselkedésre pozitívan hat: nyugtat, relaxál, agressziót csökkent
- Kognitív funkciókat fejleszt
- Testkép, saját test érzékelés valósul meg
- Többféle ingerfelvételi lehetőséget biztosít
- Önkiszolgálást fejleszthet.

7 A Snoezelen-szobák helyes használatára, üzemen tartására vonatkozó tanácsok, szabályok

(Novák Noémi)

A TERMET GYERMEKEK FELÜGYELET NÉLKÜL NE HASZNÁLJÁK!

7.1 Az eszközök szabályos használata

- A teremben ne legyen étkezés, folyadék fogyasztás. Folyadék tárolása, elhelyezése az elektromos aljzatok, eszközök közelében szigorúan tilos!
- Az eszközöket nem szabad rángatni, ütögetni, helyéről kimozdítani!
- Kivétel: sómécsesek, LED-gyertyák, babzsák-fotelek, illetve a buborék-oszlopok. A buborékoszlopok helyzetét felnőtt kísérők kis mértékben módosíthatják.
- Az általános higiénia érdekében a vízágyat pelenkás, illetve vizelet-té-széketet tartani nem tudó gyermek/személy kizárólag gumilepedővel használhatja.
- Gyermekeknek nem szabad kapcsolókhoz, hosszabbítókhoz, fali aljzatokhoz nyúlni! Csak felelős felnőtt kísérő/pedagógus kezelheti az elektromos eszközöket!
- Felnőtt kísérő/pedagógus köteles az eszközöket a megfelelő kapcsolási sorrendben használatba helyezni – illetve szintén megfelelő sorrendben az eszközöket kikapcsolni!
- Amennyiben nincs szükség valamely eszközre, azt a megfelelő billenő kapcsoló kikapcsolt állapotban való hagyásával, és/vagy a megfelelő aljzat kihúzásával még áram alá helyezés előtt ki kell iktatni.
- Az egy áramforráshoz csatlakozó eszközök esetében ellenőrizni kell, melyik eszköz használatát szeretnénk mellőzni!
- A teremben égő mécsest felügyelet nélkül ne hagyjunk!
- Minden terem használó személy köteles tiszta ruházatban, egészsé-

gesen, élősködőktől mentes állapotban igénybe venni a termet, és köteles az eszközök, a terem épségét, tisztaságát megővni!

- Amennyiben szennyeződést okoznak a használók, azonnal jelezni kell a takarító személyzetnek, hogy a megfelelő tisztítás, fertőtlenítés megtörténhessen!
- Amennyiben bármely használó valamely eszközön károsodást, szennyeződést tapasztal, még használatba vétel előtt azonnal jelezze a felelősöknek és/vagy a vezetőség felé!

7.2 Egészségügyi tudnivalók

Amennyiben epilepsziás személy tartózkodik a teremben, a TÜKÖRGÖMB használatát a biztonság kedvéért mellőzhetjük! Minden villogó fénytechnikai eszköz használat mellőzni kell, mivel a villogó, éles fényingerek epilepsziás rohamot válthatnak ki az érintett személyeknél.

SHUNT-ös gyermek, felnőtt használhatja a vizágyat; a zene rezgései nem tesznek kárt a shunt-ben.

7.3 Terembeosztás

A terem mindenkori használatát egy – az ajtóra is kifüggesztett - órarenden tegyük láthatóvá, követhetővé.

7.4 Felelősök kijelölése

A Snoezelen-terem használatba vétele előtt az intézmény vezetősége felelős(öke)t jelöl ki, aki(k) segítik a kollégákat az eszközök kezelésében, segítenek a terembeosztás kialakításában, ha jelzést kapnak működési hibákról, kérésekről, értesítik a vezetőséget, és a gondnokkal konzultálnak a szükséges karbantartási munkálatok elvégzéséről.

A teremben függesztünk ki egy működési szabályzatot az eszközök szabályos használatáról, valamint készítsünk és tegyünk ki egy eszközlistát is, ez utóbbi a teremleltárhoz mindenképpen szükséges is.

KELLEMES PILLANATOKAT KÍVÁNUNK MINDENKINEK!

8 Melléklet

8.1 Felhasznált irodalom (hivatkozások)

- Balázs J. – Miklósi M. (szerk.) (2014) A gyermek- és ifjúkor pszichés zavarainak tankönyve. Bp. Semmelweis Kiadó
- Bartholy J. A terápiás fejlesztés módszerei (p. 125-154.) In: Kézikönyv az értelmi fogyatékos emberek lakóotthonaiban dolgozó segítők részére. [Szerk.]: Maléth Anett – Pordán Ákos – Végh Katalin. Bp. Kézenfogva Alapítvány, 1999
- Bozic, N. (2006) Constructing the Room: Using multisensory Rooms in educational Contexts. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11580163> (utolsó letöltés: 2019.01.11.)
- Eijgendaal, M. – Eijgendaal, A. – Fornes, S. – Hulsege, J. E. – Mertens, K. – Pagliano, P. – Rowe, J. – Verheul, A. – Vogtle, L. K. (2010) Multi Sensory Environment (MSE/Snoezelen) – A Definition and Guidelines. <http://www.isna-mse.org/assets/mse-position-paper-idea-forum.2010vs1.pdf> (utolsó letöltés: 2019.01.16.)
- Fröhlich, A. D. (1996) Bazális stimuláció a gyakorlatban. In Márkus E. (szerk.) Halmazottan sérült, súlyosan mozgáskorlátozott gyermekek nevelése, fejlesztése. BGGYTF, Bp. pp. 227-322.
- Hogg, J. – Cavet, J. – Lambe, L. & Smeddle, M. (2001) The use of Snoezelen as multisensory stimulation with people with intellectual disabilities: A review of the research. *Research in Developmental Disabilities*, 22(5), 3532-372. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11580163> (utolsó letöltés: 2019.01.12.)
- Hunya M. (2014) Kreativitás és Innováció az oktatásban Modern iskola, 2014.11.04.
- Lotan, M. – Shapiro, M. (2005) Management of young children with Rhett disorder in the controlled multi-sensory (Snoezelen) environment. *Brain Development*, 27, 88-94.
- Mertens, K. (1999) Additional qualification SNOEZELEN: Ideas for a further training and education programme. Paper presented at the Third World Snoezelen Congress, Toronto, Canada. Messbauer, L. (2006) Snoezelen: state of the art theory and practice. Colorado Springs, CO: Multi Sensory Environment Training Course.
- Mount, H. & Cavet, J. (1995) Multi-sensory environments: An exploration of their potential for young people with profound multiple learning difficulties. *British Journal of Special Education*, 22(2), 52-55. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8578.1995.tb01322.x> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- Pagliano, P. (2013) Using a Multisensory Environment A Practical guide for Teachers. London. Fullton

- Pagliano, P. (1998) The Multisensory Environment: An Open-Minded Space. The Journal of Visual Impairment, 1998 16:3 (1), 105-108. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/026461969801600305> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- Pinkney, P. (1997) A Comparison of the Soezelen emvironment and a music relaxation group. https://www.researchgate.net/publication/275230442_A_Comparison_of_the_Snoezelen_Environment_and_a_Music_Relaxation_Group_on_the_Mood_and_Behaviour_of_Patients_with_Senile_Dementia utolsó letöltés: 2020.01.31
- Stephenson, J. – Carter, M. (2011) Use of Multisensory Environments in Schools for Studentwith Severe Disabilities: Perceptions from Schools. Education and Training in Autism and Developmental Disabilities, 2011. http://daddcec.org/Portals/0/CEC/Autism_Disabilities/Research/Publications/Education_Training_Development_Disabilities/2011v46_Journals/ETADD_201106v46n2p276-290_Use_of_multisensory_environments.pdf
- Stephenson, J. (2002) Characterization of multisensory environments: Why do teachers use them? Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 15, 73-90. 46(2), 276–290 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1046/j.1360-2322.2002.00102.x> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- Szivák, J. (2014) Reflektív elméletek, reflektív gyakorlatok. Bp. ELTE Eötvös Kiadó
- Torda, Á. – Nagyné Réz, I. (2015) Alapprotokoll a Pedagógiai Szakszolgálati tevékenységekhez. <https://docplayer.hu/9169849-Alapprotokoll-a-pedagogiai-szakszolglati-tevekenysegekhez-torda-agnes-nagyne-rez-ilona.html> (utolsó letöltés: 2019. 01.16.)
- <http://borsika.hupont.hu/10/snoezelen-terapia> (utolsó letöltés: 2019. 08.12.)
- <http://fpsz.hu/milyen-terapia-letezik-a-sulyosan-fogyatekos-gyermekek-szamarait-erdemes-tudni-a-snoezelen-terapiarol> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- http://keppeljelleg.atw.hu/files/dr_markus_eszter.pdf (utolsó letöltés: 2019. 08.12.)
- http://ligetutiiskola.hu/snoezelen_terapia (utolsó letöltés: 2019. 08.12.)
- <http://mek.oszk.hu/09500/09512/09512.pdf> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <http://ridens.sulinet.hu/snoezelen-terapia> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <http://www.aaksni.hu/snoezelen-multiszenzoros-kornyezet-k61481> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <http://www.eletjelalapitvany.hu/snoezelen-terapia> (utolsó letöltés: 2019. 08.12.)
- <http://www.eletjelalapitvany.hu/snoezelen-terapia.html> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <http://www.nagyothallo.info.hu/terapiak.html> (utolsó letöltés: 2019. 08.12.)
- <http://www.vizagyak.eu/index.php/vizagyak-es-egeszseg/55-snoezelen-szobakialakitasa> (utolsó letöltés: 2019. 08.12.)
- <https://www.aaksni.hu/snoezelen-erzekelo-szoba-k61481> (utolsó letöltés: 2019 05.20.)
- Cházár András EGYMI Pedagógiai Programja (2017) Belső Kiadvány

8.2 Eszközlista

A teljesség igénye nélkül alább megtekinthető azon eszközök jegyzéke, amelyekkel egy Snoezelen szobát/termet esztétikusan, a célnak megfelelően be lehet rendezni.

Néhány elérhetőség is mellékelte az eszközök neve alatt.

Dekorációs kiegészítőkkel a terápiás szobát kialakító intézmény még különlegesebbé, egyedivé teheti a sajátját.

A helyiség méreteitől függően különböző módon variálhatjuk az eszköztárunkat.

Az alapfelszerelés tartalmazza a vizuális eszközöket, a hangtechnikát, az aromaeszközt, 2-3 féle kisbútort (fekvő- és ülőbútorokat), és tapintóeszközt.

Kiegészítésként beszerezhetünk kisebb méretű szenzoros és manipulációs eszközöket, valamint kisebb méretű, halk és finom hangot adó hangutánozó eszközöket.

8.2.1 Vízagyak

<http://www.vizagyak.eu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.beliani.hu/agyak/vizagyak/?sort=-visits> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://vizagybolt.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31)

8.2.2 Masszázsfoterek

https://medicarelax.hu/?gclid=EAlaIqobChMlyt-8ya7t3glVV-d3Ch3ZaABFEAAyAAEglj0_D_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

http://masatto.hu/?gclid=EAlaIqobChMlyt-8ya7t3glVV-d3Ch3ZaABFEAAyBCAAEg4pPD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.vidaxl.hu/g/2919/elektromos-masszazsfotelek> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.masszazsdepo.hu/termek/masszazsfotel.html> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.3 Masszázsmatracok, -ágyak

<https://www.masszazsdepo.hu/termek/jade-masszazsagy.html> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.alza.hu/masszirozo-matracok/18857455.htm> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://www.diszkontdepo.com/9-motoros-futheto-vibracios-masszazs-matrac-tavvezerlovel-fekete-1083?keyword=motor&gclid=EAlaIqObChMI-qaexLDt3gIVQwiRCh2Rmw4bEAAAYASAAEgIR4PD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.mediashop.hu/termek/masszazsmatrac/239/5> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.4 Függőágyak

<https://alinda.hu/otthon-es-kert/kerti-felszerelés> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://fuggoagy.hu/fuggoagyak> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.emag.hu/fuggoagyak-es-hintak/c> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.fuggoagyak.hu/fuggoagy.php> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://terra-brasil.hu/webshop/fuggoagy/fuggoagy.htm> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.5 Függőszékek, -fotelek

<https://www.emag.hu/fuggoagyak-es-hintak/c> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.fuggoagyak.hu/fuggoszek.php> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://terra-brasil.hu/webshop/fuggoszek/fuggoszek.htm> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

http://www.kosarhaz.hu/kosarhaz-webshop/butor/fuggofotel,-hintaszek.html?gclid=EAlaIqObChMI8cTwk7Lt3gIVTOd3Ch1fgQnuEAMyASAAEgIWnfD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

http://globero.hu/termekategoria/kulteri-butorok/fuggofotelek/?gclid=EAlaIqObChMI3L-E77Lt3gIVjxDtCh20NQJQEAMyASAAEgKZufD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://www.kosarfutar.hu/fuggofotel?gclid=EAlaIqObChMI3L-E77Lt3gIVjxDtCh20NQJQEAMyASAAEgKWAPD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.6 Babzsákfotelek, töltőanyag

<https://www.babzsakfotelaruhaz.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://huppanjbele.hu/collections/babzsakfotelek> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.kolyokdzsungel.hu/gyerek-babzsak-butorok> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://www.kertiparna.hu/babzsakfotel?gclid=EAlaIqObChMIxpOVzLPT3gIVGuJ3Ch1y7gnWEAAyASAAEgK0B_D_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://popboy.hu/?gclid=EAlaIqObChMIxpOVzLPT3gIVGuJ3Ch1y7gnWEAAyAiAAEgJzpPD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://odea.hu/1-play-xl-amore-babzsakfotel> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.emag.hu/search/babzs%C3%A1k> utolsó letöltés: 2020.01.31

<http://www.okostir.hu/termek/okostir-premium-toltoanyag/#> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.7 Beltéri fészekhinták

https://www.kreativjatek.hu/kereses?search_keywords=f%C3%A9szekhinta&gclid=EAlaIqobChMI1oOay7Tt3glV1oXVCh3GEArVEAAYAiAAEgJOt_D_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.hintazz.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.sportjatekshop.hu/feszekhinta-120-cm-s-sport-6304> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://szinesfajatek.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.horzrt.hu/index.php?tm=1> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.8 Világító bútorok

<https://ovibolt.hu/spl/179979/Vilagito-butorok> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.9 Matracok, szivacsbútorok, padlópárnák

Egyedi – buborék hengereket, optikai szálak „gubanc”-ot, fiberoptikát is rögzítő – szivacságyakat, szivacsbútorokat is készíttethetünk, textilbőr, vagy impregnált anyagú huzattal, kárpitosmester vagy -cég megbízásával.

<http://www.aaksni.hu/multiszenzoros-kornyezet-k61493/views/desc/20> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.sportsarok.hu/sportszer-90/tornatermi-berendezesek-135/tornaszonyeg-279> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://szivacsbutor.hupont.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://mwbutor.hu/szivacsbutorok.html> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.ovistextil.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.kertiparna.hu/babzsakfotel/puzzle-parna> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://heverde.hu/nagy-ulo-parna-1> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.kolyokdzsungel.hu/gyerek-babzsak-butorok> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.horzrt.hu/lista.php?tmi=291> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.szivacs-mester.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.10 Buborékeszközök

<https://plexik.hu/snoezelen-szoba-kialakitasa-buborekoszlop-es-buborekfal>
(utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://vizesdekoracio.hu/buborekhenger-snoezelen-szoba-kialakitasa> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.aaksni.hu/buborek-oszlopok-k79188> <http://mobilszokokut.hu/buborekoszlop.html> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.11 Nagyméretű szenzoros berendezések (buborékfal, fényakvárium, interaktív padlócsempe, stb.)

<https://ovibolt.hu/spl/209623/Nagymeretu-szenzoros-berendezesek> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.aaksni.hu/multiszenzoros-kornyezet-k61493/views/desc/20> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://mobilszokokut.hu/buborekfal.html> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://vizesdekoracio.hu/plexi-vizfal> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://hu.aquaextremeworld.org/bubble-wall> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://hu.aquaextremeworld.org/tabletop-water-fountain> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://vizfal.hu/beepitett.htm> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.12 Kisméretű szenzoros kiegészítők

<https://ovibolt.hu/spl/174460/Kismeretu-szenzoros-kiegeszitok> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.13 Szenzoros manipulációs kiegészítők

<https://ovibolt.hu/spl/910917/Szenzoros-manipulacio> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.14 Diszkógömbök, led-szalagok, uv-eszközök, optikai szálas lámpák, plazmagömbök

<https://ovibolt.hu/spl/912745/Fenyforrasok-projektorok-vetitovasznak> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.aaksni.hu/optikai-szalak-k79317> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.aaksni.hu/projektorok-lampak-k72287/views/desc> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://www.electronic-star.hu/Hangtechnika/Fenytechnika/Diszito-effektusok/?gclid=EAlaIqobChMIxezSw9Dt3gIVRJ3VCh280AOyEAAAYASAAEgLYmPD_BwE
(utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://www.ledmaster.hu/led_termek/LED_szalag/vizallo-kulteri-led-szalag?gclid=EAlaIqobChMlv-Z99Tt3gIVQ0TTCh3OTAcIEAAYAAEgJxzvD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.ledaruhaz.hu/led-szalagok-80/led-szalag-cri-80-cri-90-2835-5050-2216-100> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://labelle.hu/shop/hu/20-led-fenykabelek-szerelhető?gclid=EAlaIqobChMIm_Tuidnt3gIVRJ3VCh280AOyEAAyASAAEgJEB_D_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://muszakiwebbalt.hu/vilagitas/oriasi-plazmagomb> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.15 Dekorlámpák (láva-, só-, led-, és egyéb különleges lámpatestek, csillagvetítők)

http://www.rabalux.com/hu_HU/dekor-es-gyereklampak (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.lampaszalon.hu/belteri-lampatestek-c-1.html> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.mentavill.hu/catalog/index/29> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.navalla.hu/belteri-lampak-36/dekor-lampa-74> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://www.lampak.hu/dekoracios-lampak/?gclid=EAlaIqobChMImYTr7Lft3gIVAp3VCh33mwg8EAAYBCAAEgIZd_D_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.metroman.hu/termek/csillag-projektor-keszlet-m0529> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.mall.hu/ejszakai-vilagitas> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://www.metroman.hu/kategoria/otthon-kert-hobbi/vilagitas/led-gyertya-led-mecses?gclid=EAlaIqobChMIm_Tuidnt3gIVRJ3VCh280AOyEAAyAAEgKRofD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.ikea.com/hu/hu/catalog/categories/departments/decoration/39266/> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.16 Projektorok és kiegészítők

<https://www.mediamarkt.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://edigital.hu/tv-audio-szorakozas/projektor-vetitovaszon-c1021> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.projektor.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.projektorbolt.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.mall.hu/projektor> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.ledprojektorok.hu/index.php?route=common/home> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://pascaline.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://vetitovaszon-projektor.hu/hu/termek/projektorok1/prezentacios-projektor/?gclid=EAlaIQobChMIzsrs8bjt3gIVBed3Ch1HTg93EAAYBCAAEgJ6ZPD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.17 Szenzoros domború tükrök

<http://www.aaksni.hu/multiszenzoros-kornyezet-k61493/views/desc/20> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.18 Tapintófalak

Tapintófalat némi kezűgyességgel és fantáziával magunk is alkothatunk, de vannak kész változatok természetesen.

<http://www.aaksni.hu/tapintofal-k92767> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.19 Hangtechnikai eszközök (cd-deck, hangfal, erősítő, fejhallgató)

Ha van rá lehetőség, és megfelelő hely, szerezzünk be CD-decket a mélynyomóval is kompatibilis erősítővel, és közepes méretű hangfalakkal, valamint a megfelelő kábelcsatlakozásokkal. Kisebb hely (és beépített mélynyomóval nem rendelkező vízágy) esetén egy jó minőségű, CD-t és/vagy pendrive-ot olvasó lejátszó is megteszi.

<https://www.mediamarkt.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.hangtechnikakft.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.muziker.hu/hangtechnika#> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://hangszerplaza.hu/hangtechnika> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.logenwebshop.hu/termek/hangtechnikai-eszkozok> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://hangszerbarlang.hu/14-hangtechnika> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://audiocentrum.hu/sct/0/Fo-kategoria> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.20 Aromalámpák, diffúzorok

https://www.hidegparasito.hu/?gclid=EAlaIQobChMIi4aj-9nt3gIVmuFRCh3JzQnuEAAYASAAEgJ44vD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.aromauzlet.hu/aromalampak> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.mall.hu/aromalampa-illatgyertya> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://www.illatmuhely.hu/aroma-diffuzorok-108?gclid=EAlaIQobChMIrndv9vt3gIVVuR3Ch3rhgBIEAAYAiAAEgKVtFD_BwE (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.aromax.hu/termekategoria/diffuzorok-parologtatok> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://madebyzen.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.biosziget.hu/aroma-diffuzorok> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.panarom.hu/aromalampa-vagy-diffuzor-avagy-hogyan-valasszunk-parologtatot> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.21 Mobil szenzoros szoba

<https://ovibolt.hu/spl/523777/Mobil-szenzoros-szobak> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.2.22 Percussion eszközök, hangszerek

<http://www.ezenebolt.hu/portal> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.hangszeraruhaz.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://ethnosound.hu/hangszerbolt> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.afolk.hu/bolt> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://www.muziker.hu/?gclid=EAlaIqOBChMIjqPSoYLu3gIVGuJ3Ch1czQnpEAAAYASAAEgJzPFD_BwE#
(utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.3 Mintaszobák

8.3.1 Kisebb méretű helyiségek

<http://ridens.sulinet.hu/snoezelen-terapia> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

https://dunaujvaros.com/gallery/snozelen_szoba_atado (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://carissacup.hu/jotekony-akcio-veletek-szebb-vilag> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.theacademyofwoodlands.co.uk/Sensory-Room> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.nationalautismresources.com/calming-sensory-room> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://carissacup.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://domov-sulicka.cz/dale-nabizime/snoezelen> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.beyondwalls.blog/snoezelen> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://enablingdevices.com/blog/sensory-rooms-in-schools> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://eminka.sk/index.php/2018/02/07/snoozelen/snoozelen1> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.3.2 Nagyobb méretű helyiségek

<http://festiwalslonca.pl/index.php/2014/05/12/doswiadczenie-swiata> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://neo-interactive.hu/hirek/cikk/tudod-hogy-mi-az-a-snoezelen-szoba> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://carissacup.hu/jotekony-akcio-veletek-szebb-vilag> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://tnesquina.com/escuela-especial-n-13-ambientaran-una-sala-estimulacion-multisensorial-sera-la-primera-la-ciudad-esquina> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.simcoerotaryclub.com/stories/a-snoezelen-room-at-elgin-avenue-public-school> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.multisensoryenvironments.com/portfolio-items/kitchener-light-house-tfh-canada/light-house-kitchener-room> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.snoezelen.info/sensory-rooms/snoezelen-image-gallery> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.zdravotnickydenik.cz/2015/01/multismyslova-mistnost-v-liberci-pomuze-postizenym-relaxovat-a-cvicit-smysly> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://medium.com/maplaceencr%C3%A8che-pro/lapproche-snoezelen-pourquoi-elle-s%C3%A9duit-les-structures-d-accueil-c5304e8219d5#q73x6g10j> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<http://www.lmessbauer.com> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.4 Képek

8.4.1 A „terápiás leírás és gyakorlatok” részhez szemléltető képek

<https://www.hwcdsb.ca/224108--Snoezelen-Room-brings-comfort-to-students-> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.capretraite.fr/blog/maisons-de-retraite/la-methode-snoezelen-de-plus-en-plus-utilisee-en-maison-de-retraite> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.legoland.co.uk/explore-the-resort/land-views/heartlake-city/attractions/total-sensory-space> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.youtube.com/watch?v=YylmIQffQKo> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.yisroelbrod.com/friendship-circle-livingston-new-jersey> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://spielen.hofvaneckberge.de/spielen/snoezelen> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

<https://www.association-lehuteur-lelievre.fr/actualite-salle-snoezelen-fete-20-ans-a-liem-foret-saint-andre-de-messei> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

- <https://andrearugg.com/gallery/commercial-interiors/snoezelen-therapy-room-in-childrens-pain-clinic> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <http://www.phare-lighthouse.com/en/mobile-snoezelen-unit-lighthouse-children-and-families> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <https://www.amazon.fr/%C3%A9clairage-recouverte-Sensorielle-d%C3%A9clairage-handicap%C3%A9s/dp/B00R9BC2VS> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <http://marasotizm.com/index.php/faaliyet-alanlarimiz2/2015-01-12-06-47-32/multisensory-karanlik-oda2> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <https://www.snoezelen.info/sensory-rooms/snoezelen-image-gallery> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <https://www.inclinomag.ca/2014/08/19/good-times-snoezelen-room> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <http://www.designshare.com/index.php/projects/park-school-katies-corner-multisensory-and-therapy-rooms/images@4947> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
- <http://wildkids.biz/1034-detskaya-sensornaya-komnata-dlya-shkol-i-detskih-sadov.html> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

8.4.2 Az „Eszközök” részhez szemléltető képek

- <http://www.ajandekuzlet.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
(diszkógómb)
- <http://vizfal.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
(buborékfal nagy)
- <http://www.aaksni.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
(fényszalag, LED gubanc, optikai szálak függőny)
- <https://kutyubazar.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
(csillagprojektor színes fényű)
- <https://fuggoagy.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
(függőszék második, favázak függőágy)
- <http://mobilszokokut.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
(buborékoszlopok)
- <https://ledkor.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
(LED szalag színes)
- <https://www.sensoryoasisforkids.com.au> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
(optikai szálak lámpák)
- <https://www.martsamuterem.hu> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)
(lávalámpa)
- <https://www.diszkontdepo.com> (utolsó letöltés: 2020.01.31.)

KIADVÁNY PEDAGÓGUSOKNAK